Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 129 (10114) 1976 чылдың май 30, воскресенье

1925 чылда үндүнүп эгелээн. Өртээ 2 көп.

МОСКВА ОБЛАСТЬ. Чоокта чаа бодунуң баштайгы ээлчээниң ажыглалга киргенинден бээр 10 чыл болган оюн демдеглеп эрттирген Чеховтуң полиграфия комбинады бистиң чуртувуста эң улуглары бирээзи. Ол эң чаа техника-биле чепсегленген, мында дептилгелиг технологияны ажыглап турар. Амгы үеде комбинат ай бүрүзүнде-ле 20 миллион кезек хире тиражтыг 240 журналдарны парлап турар. Номнарны болгаш өөредилге номнарын парлаарын шиңгээдип алган.

Комбинаттың полиграфистери 10-гу беш чылдың баштайгы чылында алган боттарының социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турар. Бүдүрүлгенин хемчээли эрткен чылда чедип алдынган деңнелден 8,8 хууга өзер, ол өзүлде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери-биле болур.

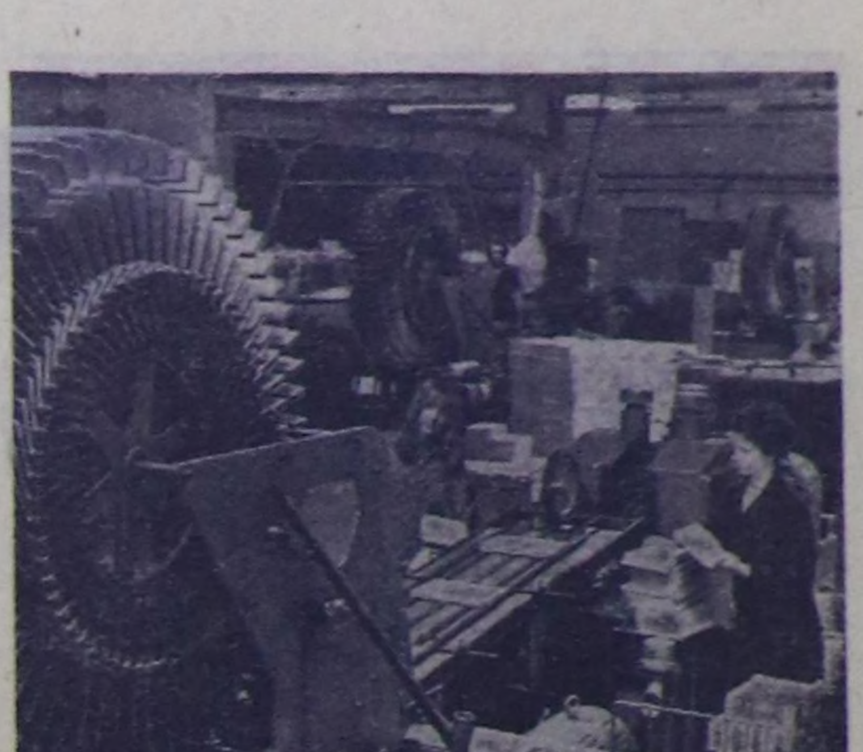

ЧУРУКТА: ном кылыр болгаш дептерлээр цехте журналдарны заараваайн көктээр машиналар.

Н. АКИМОВ болгаш В. МАСТЮКОВТУҢ фотозу (СЭТА-ның фотохрониказы).

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин—амыдыралга

НОГАА БҮДҮРЕРИН КӨВҮДЕДИР

«Аъш-чем болгаш кодээ ажыл-агый чиг-эди-биле чуртту идегелдиг хандырарын чедип алыр, ону күүседирде кезээде четчир курлавырларлыг болур». СЭКП-ниң XXV съездизиниң кодээ ажыл-агыйның мурнунга салган эң-не кол сорулгазы ол. Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың чонну аъш-чем-биле хандырарын чугулалап турары моон илдең. Ону амыдыралга боттандырары ногаа культураларын өстүрериниден улуг хамаарылгалыг.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында республика 764 гектар шөлге ногаа культуралары тарыыр. Ооң гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 120 центнер, а суггаттыг черинден 130 центнер дүжүттү алыры Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарының 1976 чылда социалистиг хүлээлгелеринде көрдүнген. «1976 чылда бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш, улус ажыл-агый планын чедиишкинниг күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалынга хей-аът кирген ногаажылар ол хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседир дээш кужениишкинниг ажылдап турарлар.

Тываның ажыл-агыйларында ногаа культураларын өстүрериниң талазы-биле дуржулгалыг апарган бригадалар болгаш звенолар база бар. Оларны «Улуг-Хая», «Буруңгаар», «Россия», «ҮТКА 25 чылы», Дуржулга станциязы ышкаш ажыл-агыйлардан көрүп болур. Олар ногаа культураларын эң эки черлерге олуртуп, чемишчидилгени четчири-биле ажыглап, агротехниканың дүрүмнерин сагып, бедик дүжүт өстүреринче кичээнгейни күштелдирип келгеннер. Ылаңгыя турум бригадаларны болгаш звеноларны тургусканы ажылды организастаарынга болгаш мергежилди бедидеринге чогумчалыг болган. Ындыг коллективтерге социалистиг чарыштарны калбартыры, материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкиннерин ажыглаары база эптиг. Мооң уламындан олар агаар-бойдустуң берге чылдарында безин гектардан-на 120—168 центнер дүжүттү ап келгеннер.

Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң хемчээлин дүрген өстүрериниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн көскүзү-биле бедидериниң болгаш бот-үнени чиигедириниң улуг аргалары специализастаашкында болгаш концентрастаашкында дээрзин СЭКП-ниң XXV съездизи айыткан. Ону барымдаалааш республиканың алды ажыл-агыйын — «Кара-Хаак», «Улуг-Хая», «Бээлдир», «Кызыл тараачын», СЭКП-ниң XXII съездизи болгаш ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтарны — ногаа культураларын өстүреринге тускайлаан чорук чүгле оларга безин ук культураларның шөлүн чоокку чылдарда 665 гектар чедирер азы республикада бүгү ногаа культураларының 87 хуузун бүдүрер арганы бээр. Ол ажыл-агыйларга ногааны болбаазырадыр болгаш ооң шынарын хынаар пунктулар, лабораториялар база тургустунар. Специализастаттынган совхозтар ниитизи-биле чылда 9,3 муң тонна ногаа аймаан садыг организацияларынга киирер, чоннуң херегленинге ол четчир.

Республикада ам 33 ногаажы бригада болгаш звено ажылдап турар. Оларда чеже гектар черге чүнү тарыырының, органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелерни чүү хирени ажыглаарының, техника болгаш кижи күжүнүң, кажан чүнү кылырының дугайында ажыл планнары бар. Ынчалза-даа ол планнарның күүселдези чер болганда аңгы-аңгы болгаш оожум. Май 25-тиң медээзи-биле алырга, республикада 115 гектар ногаа тарыттынган — планның чүгле 15 хуузу. Мындыг байдал ажыл-агый удуртукчуларын, тускай эртемниглерни болгаш ногаажыларны дүвүредир ужурлуг.

Таңды районнуң ажыл-агыйлары 163 гектар черге ногаа культуралары тарыыр тургаш, ооң 15 гектарын тарып, бо талазы-биле планын тос-ла хуу күүсеткен. Бии-Хемниң ногаажылары 35 гектарның орнунга 3-ле гектар черде тараан. А Кызыл район 133 гектар шөлге ногаа культуралары олуртур тургаш, ооң 14 гектарын олурткан. Ногаажы бригадаларда болгаш звеноларда социалистиг чарыштың негелделери кылдынган-даа болза, оларның күүселдези чедир боттанмайн турар. Ындыг турбуже, ол черлер четпестерни чайладыр дээш боттуг хемчеглерни ам-даа кошкак эп турар. Парткомнуң, партбюронуң хуралдарынга ногаа өстүрер бригадаларның болгаш звеноларның дугайында айтырыгны ховар чугаалажып, бо талазы-биле харыысалгалыг коммунистерниң отчёттарын ээзэш дыңнап келген.

Ногаа культуралары агротехника сагыырынга улуг негелделиг дээрзи билдингир. Ынчанмыже чамдык колхозтар болгаш совхозтар оларны олуртур хуусаазын саададып, чемишчидилгени ээзэшти ажыглап, хөрзүннү белеткээр чурумун хажыдып турар. Ногаа өстүреринге специализастаттынган ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң 160 гектар шөлүнүң хөй кезиинге суг четпес болган. Мелиораторларның буруузу-биле мындыг байдалга таварышкан ногаа шөлдери Каа-Хемниң «Коммунизмче орук», Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» колхозтарда база бар. Илереттингеи четпестерни дарый чайладып, «Улуг-Хая» совхозта З. Толмачева, «Буруңгаар» совхозта М. Күжүгет, «ҮТКА 25 чылы» совхозта Н. Колмакова, «Алдан-Маадыр» совхозта Х. Долчаңмаа ышкаш мурнакчы ногаажыларның үлегерин эдерип, дуржулгазын ажыглаары чугула.

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXV съездизинге «Тараа бүдүрерин көвүдедирин чугула сорулга кылдыр көрбүшаан, кодээ ажыл-агыйның өске культураларынче кичээнгейни кошкадып болбас ужурлуг бис. Чигир свеклазы, хөвең, ногаалар болгаш кат-чимис бүдүрерин ам-даа көвүдедир херек. Маңаа үүрмек чүве турбас—согуна картофель-биле, үнүш үзү томат чулуу-биле солуттунмас — совет кижиниң столунга бүгү чүве бар болур ужурлуг. Ынчангаш ону хандырары — кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының дорт хүлээлгези» деп чугаалаан. Тываның ногаажылары ону удуртулга болдургаш, онгу беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын долу болгаш ажыр күүседиринче социалистиг чарышты улам калбартыр ужурлуг.

СЭКП обкомунда болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СУГГАРЫЛГАНЫ БЕДИК ДЕҢНЕЛГЕ ЧОРУДАР

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели тарылга шөлдеринде хөрзүн шыгының курлавырларының ээзэжээнин барымдаалап көргеш, республиканың колхоз болгаш совхозтарында суггаттыг шөлдерге чорудуп турар часкы хову ажылдарында шынгы четпестер барын демдеглээн.

Майның 20-де байдал-биле алырга, суггарылга ажылы 63 хуу күүсеттинген, азы сөөлгү 5 хонукта 5990 гектар чер суггартынган-даа болза, суггарылга системаларының суунуң 50 хуузу куруг черже халас акканын шыңгыы четпестер деп санаан.

Амгы үеде Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга болгаш өске-даа районнарның ажыл-агыйлары эрткен чылдың четпестерин катаптавышаан. Оларда суггатчыларның звенолары, бригадалары долузу-биле четчелеттинмээн, чепсек-херекселдер-биле долу хандыртынмаан, бот-орулгалыг даалгаларны оларга бербейн турар. Оон аңгыда ук районнарда социалистиг чарыш чогуур деңнелге чедир организастаттынмаан болгаш мурнакчыларны шаңнаар, мактаар талазы-биле хемчеглер ажылдап кылдынмаан. Республикада ниитизи-биле 170 суггарылга установкалары бар. Оларның чүгле 43-жу ажылдап турар. Ылаңгыя Каа-Хем болгаш Таңды районнарында хөй-хөй машиналар үрелик.

Суггарылга ажылында четпестерниң чылдагааны — суггарылга шөлдерин болгаш техниканы чөп ажыглаарынче ажыл-агыйлар удуртукчуларының чогуур кичээнгей салбайн турарында. СЭКП райкомнары, райкүүскомнар болгаш кодээ ажыл-агый эргелелдери колхоз даргаларындан болгаш совхоз директорларындан болур-чогууру-биле, негевейн турар.

Суггарылга ажылын бедик темпилиг болгаш шынарлыг чорудары-биле май 25-теп июль 25-ке чедир үргүлчүлээр чугула кампанияның үезинде чер ажылында хаара туттунган бүгү кижилерниң ортузунга социалистиг чарышты калбартырын СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ажыл-агыйларның удуртукчуларынга даасткан. Мурнакчыларны шаңнаары-биле СЭКП обкомунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң шилчииир Кызыл тугун доктааткан. Ооң-биле катай мурнакчы болган районга 200, ажыл-агыйга 100 рубль хемчээлдиг акша шаңналын тыпсырын көрген. А чарыштың түңнелин 2 неделя болгаш-ла үндүрер.

Социалистиг чарыштың тиилекчилеринге кандыг районнарны, ажыл-агыйларны санаарыл? Суггарылга машиналарын бүдүрүкчүлүг ажыглап, тарылга мурнунуң суггарылгазында суг курлавырларын хөйнү шиңгээдип, кылган ажылының бедик шынарын чедип алган болгаш суггарылганың чаа аргазын боттандырарынга улуг чедиишкиннерни чедип алганнар аңаа санаттырар.

СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга, колхоз болгаш совхозтарның удуртукчуларынга политиктиг болгаш организакчы ажылды колхозчуларның, совхоз ажылчыннарының, суггарылга машиналарының башкарыкчыларының, суггатчыларның ортузунга организастыг болгаш бедик шынарлыг чорудар дээш социалистиг чарышты калбартырын, оларга моральдыг болгаш материалдыг шаңналдарны тыпсыр талазы-биле хемчеглерни ап чорударын СЭКП Тыва обкому, республиканың Министрлер Чөвүлели даасткан.

Республиканың Садыг министерствозунуң АТБ-зиниң коллективи автомобильдериниң ажыглалда турарының санын көвүдеткенинден 100 машинаның 86-зы республиканың оруктарынга хүннүң-не рейстерде чорупп турар болган. Чолаачылар А. Пастухов, И. Антипин, В. Шульгин болгаш оон-даа өскелер нормазын 150 хуу чедир күүседип турарлар.

В. Забродинниң баштааны чолаачылар бригадазы ол бүдүрүлгеде мурнакчы бригадаларның бирээзи. Бригаданың чолаачылары Бай-Сүт, Терлиг-Хая, Хову-Аксы суурларга чүък чедирерин үзүктел чок хандырып турар болгаш апрельдиң планын 121 хуу күүсеткен, майда база-ла бедик көргүзүглерлиг ажылдаан.

ЧУРУКТА: чолаачылар бригадири В. Забродин (оң таладан) бодунуң бригадазының кежигүннери-биле рейсче үнериниң мурнуу чарыында.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларында

ИДИКТИҢ ШЫНАРЫН БЕДИДЕР, АССОРТИМЕНТИЗИН КАЛБАРТЫР

Москвага май 27-де депутат Р. С. Бобовиковтуң даргалаашкыны-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң үлетпүр талазы-биле комиссиязының хуралы болган.

Идиктиң шынарын болгаш ассортиментизин экижидер талазы-биле РСФСР-ниң Чиик үлетпүр министерствозунуң ажылының дугайында айтырыгны комиссия чугаалажып көрген. Министр Е. Ф. Кондратьковтуң илеткелинде, депутат А. П. Бирюкованың эдеринчи илеткелинде партияның съездилериниң шиитпирлерин удуртулга болдургаш, министерство адырны хөгжүдер талазы-биле элээн каш хемчеглерни боттандырып чорутканын деп демдеглээн. Тоску беш чылдың дургузунда ниити күчүзү 30 миллион эжеш идикти бүдүрүп үндүрер 11 идик фабрикаларын ажыглалга киирген, чаа технологтуг 12 муң дериилгелерни киирген. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүсетпишаан, бүдүрүлге черлериниң коллективтери «Россия бараанналарынга — кончуг эки шынарны» деп девиз-биле 1976 чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбартып чорутукан. Идик бүдүрүп үндүрер талазы-биле бо чылдың дөрт айларының планын күүсеткен. Онгу беш чылда план ёзугаар барааннарның шынарын экижидер болгаш оларның ассортиментизин калбартыр талазы-биле ажылдарның программазын ажылдап кылган.

Ооң-биле кады адырны эргелеп-башкарарын организастаарында шыңгыы четпестерниң барын комиссия демдеглээн. Бүдүрүлге черлериниң техниктиг эде чепсеглениишкинин, бүдүрүлгениң концентрастаашкынын болгаш специализастаашкынын оожум боттандырып турар. Хөй-хөй бүдүрүлге черлеринде модельдер, хевирлер болгаш шеверлээшкин талазы-биле чаңгыс аай идиктерни бүдүрүп үндүрүп турар.

Күш-ажылчы коллективтерде бүдүрүлгениң болгаш технологтуг чурумну элээн бужыглаары херэглеттинип турар. Кадрларның солчуру хөй, чурттаалга болгаш коммунал-амыдырал тудуунуң планнарын күүсетпес чоруктар бар. Профессионал-техниктиг өөредилгениң системазын хөгжүдеринче ээзэш кичээнгейни салып турар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң съездиге илеткелинде идип үндүрген сорулгаларынга дүүштүр идик бүдүрүп үндүрер черлерниң болгаш ниитизи-биле адырның комплекстиг, экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин, идиктиң шынарын болгаш ассортиментизин элээн экижидерин хандырып турар организас-техниктиг немелде хемчеглерни ажылдап кылырын болгаш боттандырарын сүмелээн доктаалды комиссия хүлээп алган.

Комиссияның хуралынга СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумнарының, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң харыысалгалыг ажылдакчылары, элээн каш министерстволарның болгаш төп ведомстволарның удуртукчулары киришкеннер.

(СЭТА).

ДООЗУЛГАН

Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң Найырал салбырының тарылга шөлдеринге ажыл-иш дүн-хүн чок хайныгып турган. Хову турлаанда механизаторларның болгаш өске-даа ишчилерниң ажылдаарынга таарымчалыг бүгү-ле байдалдар бар. Часкы хову ажылдарында хаара туттунган кижилерниң социалистиг чарыжының негелделерин, ооң түңнелдерин, байдалдарын чараштыр дерээн көргүзүг самбыразында аскан.

Совхозтуң партия организациязының чорудуп келген бо хемчеглери ээштиг болуп, бо хүннерде салбырның тараажылары 2224 гектар черге тараа культураларын чаштырып, планын долузу-биле күүсеткен. Олар 850 га кызыл-тасты, 524 га арбайны, 850 га суланы тарааннар.

Б. БАРБА.

ЧОРГААРЛАНЫР БИС

Чоокта чаа-ла «Тыва даг-дугу» комбинаттың арыглал фабриказының ийиги ээлчээн тудугжулар болгаш монтажчылар биске хүлээдип берген. Ол биске ёзулуг өөрүшкүлүг болуушкун болган. Бөгүн бисте база катап улуг байырлал. Тываның аар үлетпүрүнүң баштайгызы «Тыва даг-дугу» комбинатка делегейниң ажылчы чоннарының баштыңчызы, эң-не баштайгы социалистиг күрүнениң тургузукчузу Владимир Ильич Ленинниң адын тывыскан.

Бистиң бо хүннерде аас-кежиктиг амыдырал-чуртталгавыс, чырыткылыг келир үе— коммунизм дээш демисел улуг баштыңчының ады-биле тудуш холбаалыг. Шаанда караңгы-бүдүүлүк, эрге-медел чок чораан тывалар ленинчи номналдарның ачызында, Октябрьның херелинден одунгаш, улуг Совет Эвилелиниң хөй националдыг өг-бүлезинде дең эргелиг хамааты бооп, кайгамчыктыг аас-кежиктиг чурттап турар бис.

Бистер ленинчи Коммунистиг партияга, Совет чазакка доктаамал сагыш салыышкын дээш өөрүп четтирип турар бис. Бистер СЭКП-ниң, ооң ленинчи Төп Комитединиң болгаш партия ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң делегейге быжыг тайбың дээш чайгылыш чок чорудуп турар политиказын бүрүнү-биле чүүлдүгзүнүп, деткип турар бис.

Бистиң комбинат онгу беш чылда улуг үүлени бүдүрер. 1980 чылга чедир «Тыва даг-дугу» комбинат 280 муң тонна даг-дүгүн бээр ааар. Бо чылын фабрика 100 муң тоннаны Төрээн чуртка бээр. Ол-ла үеде бистиң күш-ажылывыстың бүдүрүкчүлүү 50 хуу чедир улгадыр.

Бо хире улуг сорулганы күүседир дизе, онгу беш чылдың кыйгырыын ёзугаар улам-на эки шынарлыг, улам-на улуг ажыктыг кылдыр ажылдаар бис. Бистиң ажыл-ишчилеривис ону чедип ап шыдаарынга бүзүрээр мен.

Бистер, ак-довуракчылар, комбинадывыска Владимир Ильич Ленинниң адын тывысканынга кызытаар чокка чоргаарланыр бис. Ол атка төлептиг болур дээш, бистер моон соңгаар улам улуг кужениишкин-биле ажылдаар бис.

Седип АЛДЫН-ООЛ,
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, үүрмектеп-сорттаар комплекстиң регулировщиги.

Эшелон чорупкан

БИРОБИДЖАН. «Дальсельхозмаш» заводтуң чанында демир-оруктап «Сибиряк» деп комбайннарны чүдүрген эшелон чорупкан. Тараажылар оларны бүдүрүлге графигинден барык-ла бир ай бурунгаар алырлар. Техниканы хуусаа бетинде чорудары СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «1976 чылда дүжүт ажаап алыышкынын, кодээ ажыл-агый продуктуларын болгаш мал чемин белеткээрин хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалын чедиишкинниг күүседир дээш бүдүрүлге чериниң төлевилээн хемчеглериниң бирээзи болур. Демир-орукчулар белен продукцияга делгем орукту тургусканнар: машиналарны цехтерден демир-орукче дорт чедирип турар.

(СЭТА).

Хоорай Совединиң депутаттарынга дыңнадыг

1976 чылдың июнь 2-де, 14 шакта, СЭКП Кызыл хооркомунуң хуралдаар залынга хоорай Совединиң ээлчеглиг сессиязы болур. Сессияның хүн айтырыы: «Кызыл хоорайның чурттакчы чонунуң медицина хандырылгазының байдалы болгаш ону экижидер хемчеглер дугайы».

КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕДИНИҢ КҮҮСКОМУ.

МЕЛИОРАСТААН ГЕКТАРНЫҢ АЖЫКТЫЫН БЕДИДЕР

Бүгү-эвилелдиң эртем-бүдүрүлге конференциязы доозулган

«ССРЭ-де черлерни мелиорастаарының хөгжүлдези» деп темалыг, СЭКП ТК-ның май (1966 ч.) Пленумунуң он чыл оюнга тураскааткан Бүгү-эвилелдиң эртем-бүдүрүлге конференциязы Москвага, Эвилелдер бажыңының Колонналыг залынга, майның 27-де ажылын доосккан. Ооң киржикчилери — эртемденнер, элээн хөй эвилелдешкен республикаларның компартиялар ТК-ларының, партия крайкомнарының, обкомнарының секретарьлары, сут ажыл-агый организацияларының специалистери бүдүрүлгениң мурнакчылары — ажылдың түңнелин үндүрүп, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлери-биле холбаштыр, мелиорацияга эртем-техниктиг депшилгени дүргедедириниң, суггаттыг болгаш кевирген черлерни ажыглаарының үре-түңнелдерин бедидериниң айтырыгларын ылак чугаалажып көрген.

Конференцияның ажылынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Ф. Д. Кулаков, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары Н. К. Байбаков, З. Н. Нуриев, СЭКП ТК-ның кодээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи В. А. Карлов, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Н. Ф. Васильев, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң министрлери, министерстволарның база ведомстволарның харыысалгалыг ажылдакчылары киришкен.

Илеткелчилер — ССРЭ-ниң министрлери В. К. Месяц, Е. Е. Алексеевский, БЛАКАЭА-ның гидротехника болгаш мелиорация салбырының академик-секретары Б. Б. Шумаков, а ол ышкаш секцияларга санал бергеннер СЭКП ТК-ның май (1966 ч.) Пленумунуң төөгүлүг ужурдузазын онзалап демдеглээннер. Ол Пленумга эш Л. И. Брежнев ниити күрүнениң улуг хемчеглериниң системазында мелиорацияның онза ужур-дузазын демдеглээш, бодунуң масштабтарының талазы-биле аажок улуг мелиорацияның үр хуусаалыг программазын партияның болгаш чоннуң мурнунга тодараткан, ол программа партияның аграр политиказының тудуш кезээ болу берген.

Чурттуң хөй-хөй районнарының бойдус-климат байдалдары нарын болган ужурунда шөлдерниң үнүш дүжүткүрүн бедидеринге мелиорация онза рольдуг болуп турар. Черлерниң чамдызының ол-шыгы хөлүн эрттир, а чамдызының четпес болгаш, үеуеде каңдааашкынга таваржып турар.

Ынчаарга херектиң ужуру чүгле боттуг чылдагааннарда эвес деп конференцияга демдеглээн. Мелиорацияны ажыглавас болза, механизация, химизация, селекция

(Уланчызы 3-кү арында).

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ ЭКРАНЫ

ТЫВА—ХАКАСИЯ

Тыва АССР-ниң болгаш Хакас автономнуг областың аразында буурул Саянның бизең баштарлыг тайгалары бедип үнзедаа, ийи улустуң аразында найырал, бот-бодунга дузалажылга болгаш культурлуг харылзаалар хөй чылдар мурнунда үргүлчүлеп келген болгаш хөгжүп турар. Ооң чайыннанчак үре-түңнелин хүн бүрүдеги амыдыралывыстан көрүп турар бис.

Бистиң республиканың болгаш Хакасияның ажылчы чоннары боттарының аразында социалистиг чарыштыг. Ол ышкаш Барыын-Хемчик район Хакасияның Таштып району-биле, а Тандыда «Революцияның чалбыыжы» совхоз өңнүктерниң «Московский» совхозу-биле чарыштыг. Тус-тус кижилерниң аразында социалистиг чарыш база бар.

Социалистиг чарыш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге, продукцияның шынарын экижидеринге, чоннуң хей-аът кириишкинин көдүреринге үнелеп четпес быра болуп турар.

Онгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында Тыва АССР-ниң болгаш Хакас автономнуг областың ажылчы чоннарының социалистиг чарыжының талазы-биле чамдык түңнелдерни көөрге мындыг:

Үлетпүр продукцияларын сайгарар талазы-биле алырга, бис өңнүктеривистен чүгле 4 хуу мурнап турар бис. Ынчаарга тудугга капитал салыышкыннарын шиңгээдип алыр талазы-биле аштырып турар бис. Автотранспорт-биле чүък сөөртүлгезин ап көөрге, бис база-ла 2 хуу четпейн барган бис. Чонга ачы-дуза чедирерин көөрге, бистиң көргүзүүвүс база четпес. Үүрмектеп садар бараан саарылгазы-биле байдалывыс дең — 101-101 хуу.

Кедээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле хакас өңнүктеривисти мурнай бергенивис өөрүнчүг. Ындыг-даа болза бистиң кожаларывыс чайлаглаашкын үезинде семиртилге, саалда талазы-биле бедик көргүзүглерни чедип алыр улуг дуржулгалыг, ооң ужурунда бичии-даа оожургаар барымдаа турбас ужурлуг.

«Шын» солуннуң бо арнында бистиң аравыста социалистиг чарыштың чорүп турарының дугайында бөлүк материалдарны силерге бараалгаттывыс.

«Ажыл-агыйжы практикага, ниитилелдиң политиктиг амыдыралынга, таарымчалыг эки чаңчылдарны тургузарынга социалистиг чарыш ханы салдарны чедирип турар. Социалистиг чарышты, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимчээшкинни моон соңгаар бүгү талалыг хөгжүдери — бистиң ниити дайынчы лозуңувус ол».

(СЭКП-ниң XXV съездизинге партия Төп Комитединиң Отчёт илеткелинден).

ИЙИ ХООРАЙНЫҢ ЧАРЫЖЫ

Тоску беш чылда, ылаңгыя ооң доозукчу чылының планын хуусаа бетинде күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киришпаан, Кызыл хоорайның ажылчы чоннары Абакан хоорай-биле элээн каш чыл чаржып, боттарының ажылынга чамдык эки түңнелдерни чедип алган.

Нийти продукция бүдүрериниң хемчээлиниң талазы-биле планын эрткен чылын хоорай 102,7 хуу, сайгарылгазының —102,6 хуу болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 104,9 хуу күүсеткен. Пландан ажыр 1500 муң ажыг рубльдиң продукциязын бүдүрген. Автотранспорт коллективтери эки ажылдаан. Пландан ажыр 162 муң тонна чүъктү сөөртүп, 972 муң пассажирни дажыглаан.

Хоорайның тудугжулары чуртталга тудуунга капитал салыышкыннарының планын 104,7 хуу күүседирип хандырып, нийти шөлү 32294 дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын, 964 олуттуг школа, 280 олуттуг уруглар сады, дээрбе комбинады, ыяш болбаазырадыр комбинат, барык 15 км кол болгаш өйлеп аңгылаар чылыдылга четкилери ышкаш чугула объектилерни ажыглалга кирген.

Садыг база нийтиниң чемненилгезиниң ажылдакчылары пландан ажыр 900 муң ажыг рубльдиң бараанын чонга саткан, үүрмектеп садар бараан саарылгазының хемчээлин 1974 чылга деңнээрге 8,1 хуу көвүдеткен. Амыдырал, коммунал хандырылгазынга, хоорайның чаагайжыдылгазынга, ногаанчыдылгазынга болгаш өске-даа ажылдарга чамдык чедиишкиннер чедип алдынган.

1975 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир база тоску беш чылды чедиишкинниг доозар дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга эң эки көргүзүглерни чедип алганы дээш Кызыл хоорайга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун болгаш акша шаңналын тывыскан.

Каа-Хем хөмүр-даш разрези, Кызылдың төп электри четкизериниң тудуг участогу, «Востоксантехмонтажтың» кожуун чоруур механолоннузу, № 2 АТБ, Кызылпромторг, респотребсоюзтуң ном садыының килдиэп, хоорайның чоннуң амыдырал хандырылга комбинады, телеательле болгаш өске-даа элээн хөй бүдүрүлгелер чарышка бедик көргүзүглерни чедип ап, планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин элээн ажыр күүсеткен.

Социалистиг чарыштың калбарышкынының үезинде бүдүрүлгениң мурнакчыларының саны өскен.

Абакан биле Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш чарыжы ол бүгү чедиишкиннерни чедип алырынга идигни берген. Ажылдың дуржулга солчуушкуну, бүдүрүлгелерге, тудуг шөлдеринге барган күш-ажылдың мурнакчы аргалары-биле таныжылга планнар күүселдезинге, продукцияның шынарынга эки салдарны чедирген. Ылаңгыя ийи хоорайның тудугжулары бот-боттарынга аалдажып, ажылдың мурнакчы аргалары-биле таныжылгазы ажыктыг болган.

Кызыл хоорайның ажылчы чоннары СЭКП-ның XXV съездизинге аалдар болдурган социалистиг чарышка улуг кедурлуушкуннуг киришкен. Онгу беш чылдың бирги чылының дөрт айларының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткеннер. Съезд ажыттынарының ырак мурнунда-ла 18 бүдүрүлге болгаш организация ийи айларының планын күүседипкен. Ол коллективтерниң аразында автосептелге, алгы заводтары, эът комбинады, Каа-Хем хөмүр-даш разрези, даараныылга фабриказы, Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң септелге-тудуг эргелели, Чуртталга-коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТБ-зи, Садыг министерствозунуң АТБ-зи болгаш өске-даа коллективтер бар.

Дөрт ай иштинде нийти продукция бүдүрериниң планын 104 хуу, продукция сайгарылгазын — 106,6 хуу күүсеткен. Пландан ажыр 771 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген, сайгарып турар продукцияның өзүлдезиниң темпизи эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге 4,4 хуу өскен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле онаалдалар база күүсеттинген.

Автотранспорт бүдүрүлгелери чүък сөөртүлгезиниң хемчээлиниң талазы-биле планын 101,2 хуу, пассажирлер сөөртүлгезин 103,4 хуу күүсеткен. Олар пландан ажыр 25 муң тонна чүъктү сөөртүп, 284 муң пассажирни дажыглаан.

Капитал тудугда чамдык чедиишкиннер чедип алдынган. Чуртталга тудуунга капитал салыышкыннарының планын 105,3 хуу, тудуг-монтаж ажылдарын—127,1 хуу күүсеткен.

Садыг база нийтиниң чемненилгезиниң ажылдакчылары бараан саарылгазының дөрт айлар планын 100,8 хуу күүсеткен, пландан ажыр 162 муң рубльдиң бараанын саткан. Амыдырал болгаш коммунал хандырылга ажылдакчылары чонга ачы-дуза чедирериниң сайгарылга талазы-биле планын болгаш техника-экономиктиг кол-кол көргүзүглериниң планнарын ажыр күүсеткен.

Кожавыс-биле чарышка чамдык эки түңнелдерни чедип алзывысса-даа, үлетпүр, тудуг, транспорт черлериниң база өске-даа коллективтерниң ажылында ам-даа улуг четпестерниң барын анализ көргүскен. Эрткен дөрт айларда чамдык коллективтер аргаларны болгаш курлавырларын четче ажыглаваан. 24 бүдүрүлгениң 8-и продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын күүсетпээн. Пиво, хлеб заводтары, тудуг кезектери кылыр комбинат болгаш өске-даа коллективтерни аңаа хамаарыштырып болур. № 12 автобүдүрүлге, «Тыва кедээ тудуг» трестиң автобүдүрүлгези, № 3 АТБ өзүлде темпизин кудуладып, чүък сөөртүлгезиниң хемчээлиниң талазы-биле планын күүсетпээн. Капитал тудугда шыңгыы четпестер уламчылавышаан турар. Хоорайда капитал салыышкыннар планын чүгле 82,9 хуу күүсеткен, хоорайга 9452 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн чедир бербээн.

Тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң, кол фондуларны, оон иштинде чуртталга бажыңнарын ажыглалга кииририниң талазы-биле абаканчыларның түңнелдери бистиинден бедик болуп турар. Бо дээрге Кызылдың чамдык коллективтериниң планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин күүсетпейн турарының уржуу-дур.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш ажылды чогуур деңнелге тургузуп, планныг онаалдаларны чайгылыш чокка күүседир, ажылдың бүгү участоктарында байдалды экижидер дээш негелдени дыңзыдар ужурлуг бис. Ылаңгыя социалистиг чарыштың дээштиин, калбак нептерээрин, тодаргай уталыышкынының чедип алырынче улуг кичээнгейни салыр. Материалдыг, күш-ажыл курлавырларын камнаар дээш организакчы ажылды бедидер, шынар, ажыктыг чорук талазы-биле көргүзүглерни экижидерин чедип алыр.

Ынчангаш найысылал Кызылдың партия, совет органнары, профэвилел, комсомол организациялары ажылда четпестерни чайлаткаш, онгу беш чылдың бирги чылында планныг онаалдалар, болгаш социалистиг хүлээлгелер күүседиринге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап, Абакан хоорайның ажылчы чоннары-биле чарышка төлептиг черни ээлээр дээрзинге долу бүзүрелдиглер.

Ш. КУУЛАР,
ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советиниң күүскомунуң даргазы.

Самагалдайның амыдырал хандырылга комбинады чоокка чедир-ле республиканың эң-не хожудаңгай бүдүрүлгелериниң бирээзи турган.

Социалистиг чарышты калбартканының түңнелинде комбинат бо чылдың бирги кварталында чонга ачы-дуза чедирериниң планын 110,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 126 хуу күүсеткеш, СЭКП Тес-Хем райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Ук коллектив республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразынга үшкү черни ээлээн. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофсовуделдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң дипломy-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: коллективтиң мурнакчыларының бирээзи Сергемби Серендук.

ӨҢНҮКТЕРДЕН ӨӨРЕНИР

Хакас автономнуг областа уксаалыг хойлуг Московский» совхозтуң коллективи-биле бистиң «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажыл-ишчилери аразында социалистиг чарышты эгелээ-ле ийи чыл чеде берген. Өйлеп-өйлеп бот-боттарывысче төлээлерни чорудуп, ажыл-агыйывыстың түңнелин үндүрүп, дуржулгавыс солчуп турар бис. Эрткен чылдарда баржып, келчип-даа турганывыстың ужуру ында.

Мен бодум Хакасияның алдарлыг малчыны, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Афанасий Алексеевич Щетинин-биле чаржып турар мен. Эрткен чылдың июльда чайлаанга чедип, ооң дуржулгазын өөренип, чугаа-соодувус-даа узун болган чүве. Мен аңаа чорааш хакас өңнүүмнүң ажыл-ижин таныжып, өске-даа мурнакчы малчыннар-биле чугаалажып, областың эң тергиин малчыннарының хойларын делгээн черге база чордум. Ынчангаш мен дег хойжу кижиге өөредиглиг чүүлдер хөй боор чүве чорду.

Ол делгелгеге 6700 баш элита хойларны эккелген турган. Аңаа «Аскизкий» совхозтуң бир кошкарын база аажок магадаан мен. Ооң дириг деңзизи 140 килограмм, а дүгү 16 кг ажыг болду. А чаржып турар мээң өңнүүм Афанасий Щетининниң кодандан барган бир хой делгелгениң чемпиону атка чедип, алдын медаль-биле демдеглеткен.

Бистиң совхозтуң экономиказы хой адырлыг улуг ажыл-агый. Келир үеде, ылаңгыя онгу беш чылда сорулгазы улуг. Бо беш чылда хой ажылын улам оргулгалыг болдуруп, ооң баш санын 15 муң чедирери көрдүнген. Амгы үеде бисте хой одарладыр чер чедишпейн турар, ынчалза-даа бар черлерни чеп ажыглап, мал чеминиң быжыг баазазын тургузар болза, салдынган сорулгалар чедиишкинниг шиитпирлеттинип болур.

Ынчаарга ам хойнуң баш саны бисте чыл санында өзүп турар. Бо чылын 10 муң ашкан. Ынчангаш чаа байдалдарга күш-ажылды организастаарының болгаш хойжуларның амыдыралын экижидер талазы-биле ам-даа хөй чүүлдерни кылыры негеттинип турар.

Бисте хойжулар ийи ээлчег-биле ажылдап, бир коданда 600—700 баш төрүүр хойларны ажаар-тежээр кылдыр тургускан. Малчыннарның күш-ажылының төлевирин чурумчуткан, оларның өг-бүлезин чаагайжыдыр туткан бажыңнар-биле совхоз төвүнде хандырган.

Амгы бо хүннерде мээң хууда көргүзүүм база багай эвес. Кадарган хойларым кышты хүр, чаагай ашты. Оларның деңгилгези эки. Төрүүр 914 баш хойдан 980 хураган алдынган. Ол чүс башка онаалтыр 107 хураган болганы ол. Хой бүрүзүнден 4,8 килограмм дүктү кыргыыр социалистиг хүлээлгелиг мен. Ону чедиишкинниг күүседири-биле кыргылдага шудургу белеткенип, бүгү кужумну ол чугула кампанияже мөөңнээр сорулганы салдым.

Ынчангаш мээң бо бүгү чедиишкиннеримге «Московский» совхозтуң ишчилериниң, ылаңгыя Афанасий Щетининниң салдары улуг болду. Оларның-биле чарыш салып ажылдаанывыстың түңнели мындыг эки болганын өөрүп демдеглээр-дир мен. Чаржыры дээрге кайы бирээзин чүгле ажып эртер дээни ол эвес болгай. Бот-боттарынга дузалажып, эки дуржулгаңы солчуру-дур.

Иван САФОНОВ,
Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниниң эдилекчизи, «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң хойжузу.

КҮШТҮ МӨӨҢНЭЭН БИС

Кожа-хелбээ тудугжу өңнүктеривисти төрээн Кызылывыска уткуп алыры азы олларнывынга аалдап чеде бээри биске чаңчыл болган. Бистиң 48 дугаарлыг тудуг эргелели «Абакан № 1 чуртталга-тудуг» трестиң 47 дугаарлыг тудуг эргелели-биле тоску беш чылда чаржып эгелээн. Ынчангаш түңнел көргүзүглеривисти үндүрүп, дуржулгавысты, бот-боттарывыста бар дешпилтелиг аргаларны солчуп турар апарган бис.

Абаканның 47 дугаарлыг тудуг эргелели — бистиң ышкаш, база шеверлел ажылдарын чорудуп турар эргелел болгай.

Бо чылдың марттың төнчүзүнде бистиң эргелелдиң тудугжулары акы-дунма Хакасиядан келген тудугжу өөрүн өөрүшкүлүг уткуп алган. Келген аалчыларның аразында № 47 тудуг эргелелинде мурнакчы-шеверлекчи бригаданың бригадири эш Егорова база бар болду. Ажылывысты чугаалажып, хөөрежип турувуста аалчывыс бригадир бистиң эргелелдиң бригадазы-биле чаржыр күзелин илереткен. Бистиинден Р. Д. Григоровичтиң удуртканы коммунистиг күш-ажылдың бригадазы оларның-биле чаржырын шиитпирлеп, социалистиг чарыштың керээзин чарып алган.

Эрткен чылын дуржулга солчуп, абаканчыларга чорааш, сонуургап көрген чүүлдеривисти чугаалап көрейн. Ол эргелелдиң шеверлекчилериниң тудуг материалдары-биле хандырылгазы аажок эки болду. Ылангыя чазанылга кылыглары: соңга рамалары, шала байзалары, хаалгаларны кургаг ыяштан кылганындан ажылдың шынары эки болуп турар. Бистиң бригадаларга келир ындыг кылыглар шык ыяштан кылган болур, ынчангаш соңга, хаалга хажый бээр, шаланың аразы шаарарын калыр болгай. Ол ышкаш № 47 тудуг эргелели культура-амыдырал объектилеринге шеверлел ажылдарын кылырда, ылангыя магазиннерниң ханаларын үүрмектеп каан мрамор даш-биле шокарлап кылгылааның магадап көрген бис.

Абаканның шеверлекчилери-биле чарыжывысты онгу беш чылдың баштайгы чылында уламчылап турар бис. Онгу беш чылды шынарның болгаш ажыктыг чоруктуң беш чылы болдурар дээш Тываның-даа, Хакасияның-даа тудугжулары улуг сорулганы мурнунда салган ажылдап турар. СЭКП-ның XXV съездизиниң шиитпирлеринге сорук киргеи, бүгү совет улус-биле бир дөмей, бистер тудугжулар, ажыл-ижививисти үениң негелдезинге дүүштүр чаа арга-дуржулгаларны өөренип, ажылывыска ажыглаар ужурлуг бис.

«Главкрасноярск тудуг» эргелели болгаш тудугнуң база тудуг материалдарының адырының ажылдакчыларының профэвилелиниң крайкомунуң президиуму 1976 чылдың бирги кварталында бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидери, планныг онаалдаларны хуусаа бетинде күүседири дээш тудуг болгаш транспорт, үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразында Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының түңнелин үндүргеш, Главкыда тудугжу бригадалардан мергежил аайы-биле «Эң эки бригада» деп атты тыпсырып болгаш «Главкрасноярск тудугнуң» болгаш профэвилел крайкомунуң Хүндүлел бижии-биле, бирги чергениң акша шаңналы 200 рубль-биле бистиң эргелелден Михаил Венедиктович Горбачевскийниң удурткан бызанчылар бригадазын шаңнаарын доктааткан болгай.

Чарыштыг эштеривиске аштырбас дээш планныг онаалдаларны хуусаа бетинде күүседиринче, ажылдың шынарын экижидеринче бүгү күштү мөөңнээр бис.

А. ЕЛЬШОВА,
СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады, шеверлекчилер бригадири.

БОТ-БОТТАРЫНГА АЖЫКТЫГ КЫЛДЫР

Барыын-Хемчик районнуң ажылчы чону Хакас автономнуг областың Таштып районунуң ишчилери-биле быжыг харылзаалыг. Олар-биле социалистиг чарыштың керээзин чарганындан бээр дөрт чыл ажа берген. Бистиң районнуң төлээлери эрткен чылын Таштыпка четкен. Ол черниң партия, совет, комсомол ажылдакчылары-биле, ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери-биле болгаш күш-ажылчы чону-биле ужурашкылаан. Совхозтар төптерин, хойжу бригадалар болгаш сүт-бараан фермаларын кезидивис. Ында ыяш үлептүр ажыл-агыйынга-даа чордувус. Каяда баарга ажыл-иш хайныкиан чер болду. Чону хүндүлээчел болгаш омак, хөглүг.

Таштып районнуң ажыл-агыйларында механизация болгаш электрификация шапкын шиңгээттинип турар. Сүт-бараан фермаларында безин хол-биле кылыр ажыл ховар: инек саар аппараттар, мал чеми болбаазырадыр болгаш ону үлей каап бээр механизмнер, транспортёрлар кижи күжүн солуп турар. Ооң уламындан сүт бүдүрериниң бот-үнези бистиң районнуундан чиик, фермаларга ажылдаар кижилер база эвээш, ажылды организастааны эки. Ол районнуң бир инекке онаашттыр саап турар сүдү бистиинден хөй. Хакас саанчылар, черле ынчаш ужурашкан ишчилеривис дөгерези, боттарының ажылын биске таныштырып, чамдык чаа чүүлдерни айтып берип турдулар. Ынчангаш Барыын-Хемчиктиң төлээлериниң Таштыпка чорааны улуг ажыктыг болган.

Таштып районнуң төлээлери Барыын-Хемчикке база кээп турган. Олар ылаңгыя малчыннар байырлалын кончуг сонуургааннар. «Хемчик» совхозтуң хойжузу Саая Саны-Маадырның аалынга барып, хоочун малчынның ажыл-ижи-биле болгаш амыдырал-чуртталгазы-биле база таныжканнар.

Хакасияның болгаш Тываның бо ийи районунуң харылзаазы черле быжыг. Олар бистиң районнуң мал чеми белеткээринге улуг дузаны чедирип келген. Картофель үрезинин безин Барыын-Хемчик оон тыптынып ап турар. Оон ыңай бо районнарның социалистиг чарыжының болгаш дуржулга солчулгазының ачызында ажылдың бүдүрүкчүлүү бедип, продукция бүдүрери көвүдеп турар апарган.

Х. МОНГУШ,
«Шынның» корреспондентизи.

«Советская Хакасия» солуннуң арыннарындан

МУҢЧУЛАРНЫҢ ЭГЕЛЭЭШКИНИН ДЕТКЭЭН

Боттарында быжыглаан бөлүк инектерниңден чылда 1000 центнерден хөй, эки шынарлыг сүттү саар дээш чарыш Красноярск крайда калбарган. А Хакасияда кижи бүрүзү 50, 100 инекти саап турар фермалар эвээш эвес. «Советская Хакасия» солуннуң редакциязынга болган ужуражылгаштыкынга аразында чарыштыг «Алтай» совхозта саанчы Э. Д. Федоскова болгаш «Бондаревский» совхозта Е. П. Гольцман оларның чугаалааны болза:

Э. Д. ФЕДОСКОВА: — Ам дээрезинде 50 инек саап тур мен, удавас чаа кажаа туттуна бээрге, 100-тү саар мен. Саалданың үлетпүр технологиязынче шилчиир чорук мергежилди бедидерин негеп турар, ынчангаш биске саанчыларның өөредилгезин организастап турар. Чоок районнарда фермаларга барып, оларның дуржулгаазын база өөренир бис.

«Бондаревский» совхозта саанчы Елена Петровна Гольцман болгаш бистиң совхозта саанчы Татьяна Слабнина-биле үш чыл социалистиг чарыштыг ажылдап келдим. Социалистиг чарыш күш-ажылдың түңнелинге сонуургалды болдуруп турар. Онгу беш чылдың баштайгы чылын багай эвес эгеледим. Үш ай дургузунда инектеримниң бирээзинден-не 751 кг сүттү — эрткен чылдың ол-ла үезинде турганындан 280 кг хөйнү сагдым. Чайлаглаашкын үезинде саалда көвүдээр, ынчангаш чылда 3000 килограммдан эвээш эвес сүттү саап аар мен.

Е. П. ГОЛЬЦМАН: — Бистиң фермавысты ам дээрезинде долузу-биле механизастааныдап саанчы бүрүзүнде 25-25 инекти быжыглаан. Инектерниң продуктулуун бедидериниң күсели-биле күш-ажылывыстың бүдүрүкчүлүүн улгаттырып турар бис.

Эрткен чылын инек бүрүзүнден-не 3180 кг сүт, а бо чылдың дөрт айларында инектен-не 1011 килограммны сагдым. Эрткен чылын чайлаглаашкын үезинде инектен 1100 кг-ны саттан болзумза, бо чылын 1200 килограммны саарын шиитпирлээн мен.

Продукцияның шынарын бедидери — бистиң кичээнгейивистиң төвүнде. Ынчангаш көлдуунда-ла бирги сорттуң сүдүк дужааганы дээш бирги кварталда мээң 170 рубльди немей толээн.

* * *

Саанчыларның бодалы-биле алырга, сүт-бараан фермаларынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукцияның эки шынарын чедип алырда, инек кажааларын комплекстиг механизастаарын доозары, сүт бүдүрериниң чаа технологиязын шиңгээдип алырынга саанчыларга, кадарчыларга улуг дузаны чедирери, чаа аргаларны улам калбак ажыглаары эргежок чугула апарган.

Редакцияга болган бо ужуражылгаштыкынга ажыктыг чорукту чедип алыр, продукцияның шынарын экижидер дээш социалистиг чарышты улам дээштиг организастаарын, социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезин бот-боттары хынашкап турарын хандырарын, мурнакчыларның дуржулгазын калбаа-биле нептередирин чугула деп санаан.

ХОВУ ТУРЛААНДА АГИТАТОР

«Абазинский» совхозтуң бешки фермазының механизатору Егор Николаевич Мамышевтиң сагыш-сеткили хайнышкынныг. Оон чылдагааны тодаргай. Чүге дээрге Е. Мамышевтиң ажылдап турар агрегады үрелиишкин чок ажылдап, чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Черле ынчаш, ук ферма совхозка доктаамал бирги черни ап келген. Ол дугайында биске агитатор А. Тододенова чугаалаан чүве.

Хову турлаанда ишчилер кыска чапсар үезинде агитаторну долганып келирлер. Айтырыглар хөй. Нийти совхозта, районда, областа часкы чер ажылдарының байдалдарындан эгелээш делегейде болуушкуннарга чедир айтырар. Арина Марковна ук айтырыгларга чедингир, дээштиг харыыны берип турар. Ол СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын база пропагандалап, ооң салган сорулгаларын хову ажылдакчызы бүрүзүнге делгереңгейи-биле таныштырып келген.

А өске хову турлаанда чылгтан чоң клуб эргелекчизи О. Букачковтуң чугаазын кичээнгейлиг дыңнап орарлар. Ол Москваның ЗИЛ заводунуң ажылчыннарының мурнунга СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын тараажыларга таныштырган. Ооң ангыда келир үениң дүжүдүнүң садым-чолу хову ажылында хаара туттунган кижилерниң холунда деп чүвени ол агитатор механизаторларга, суттатчыларга чугаалап турар.

Часкы тарылга үезинде хову турлагларынга масса-политиктиг ажылдарны чорудар талазы-биле Карасук, Орджоникидзе, Табадск районнарының совхозтарында агитаторлар эки ажылдап турар.

Л. ВИНОГРАДОВА.

Бөгүн—чурт Химиктиң хүнүн демдеглээр

Москва чоогунуң химиктеринде

Москва чоогунда даг-химия заводу биле оон кожазында Воскресенскиниң «Минудобрения» бүдүрүлге каттыжышкынының күш-ажылчы дем-каттыштырылгазы харылзаштырып турар. Каттыжышкын кожазында заводка эргежок чугула фосфорлуг кислотаны чорудуп берип турар, а аскылыг орук-биле заводтан чыл бүрүзүнде-ле 500 муң тонна ажыг фосфориттиг концентрат кээп турар.

Оон аңгыда чурттуң улуг ажыл-агыйынга чугула продукцияны үндүрүп турар ол бүдүрүлгелерниң коллективтери бот-бодунуң ажылының дуржулгазын солчуп, чаа технологияны шиңгээдип алырынга дузалажып турар, а оларның төрелдешкек цехтери күш-ажылга эң бедик көргүзүглерни чедип алыры дээш чаржып турар.

Мурнакчы бүдүрүлгелерниң коллективтери 9-ку беш чылды чедиишкинниг доозкаш, чурттуң көдээ ажыл-агыйын химижидеринге улуг салыышкынны киирип турар.

Воскресенскиниң «Минудобрения» бүдүрүлге каттыжышкынының химиктери бирги кварталдың планныг онаалдазын бүгү-ле кол техника-экономиктиг көргүзүглер талазы-биле күүсеткен. Пландан ажыр 647 муң рубльдиң продукциязын садып сайгарган. Онаалдага немей чүс тонна күгүрлүг кислотаны, 11 муң тонна ажыг минералдыг чемишчидилгелерни бүдүрүп үндүрген.

Москва чанының даг-химия заводу СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынар хүнүнде фторей чок болдурган мал чеми фосфаттарның баштайгы бөлүүн кылып үндүрген болгаш ол үнелиг продукцияның бүдүрүлгезиниң бирги ээлчээниң төлевилел күчүзүн 1976 чылдың ноябрьның 7-ге, тодаргайлаарга, хуусаазындан ийи ай эрте шиңгээдип алыр социалистиг хүлээлгени алган. Химик хүнүн заводта тулган түңнелдер-биле уткуп турар: пландан ажыр 50 муң тонна фосфориттиг далганны кылып үндүрген.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан): аммиак каттыжышкынының мурнакчылары комсомолчулар Евгений Паничкин, Галина Василькова, Людмила Волкодав, Анатолий Рыбин болгаш Николай Долматов.

В. ЗУФАРОВ биле В. КУЗЬМИННИҢ фотозу.

АЖЫКТЫГ, ШЫНАРЛЫГ ЧОРУКЧЕ ЧҮТКҮЛ

Нефть болбаазырадыр болгаш нефть химиязының үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының коллективтери боттарының байырлалынга политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле уткуражып турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырары, беш чылдың баштайгы чылының планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыш улам калбарган.

ССРЭ-ниң нефть болбаазырадырының болгаш нефть химиязының үлетпүрүнүң министри В. С. Федоров СЭТА-ның корреспондентизиниң дилээн ёзугаар бо адырның чедиишкиннериниң болгаш моон соңгааргы хөгжүлдезиниң дугайында мынчаар чугаалаан:

— Оңгу беш чыл —бистиң чурттуң бүдүрүлге күжүнүң улам улгадырының, ооң күчүшыдалын быжыглаарының чаа чугула үе-чадазы болур. Амгы үе-чадада улус ажыл-агыйының сорулгаларын шиитпирлээринге нефть болбаазырадып кылыры чугула черни ээлеп турар.

Ол улус ажыл-агыйының дыка хөй адырларының техниктиг депшилгезиниң деңнелинге улуг салдарлыг болбушаан, моон соңгаар шапкын темп-биле хөгжүүр ужурлуг. Продукцияның эң чугула хевирлери, эң ылаңгыя нефть-химия синтезиниң продукциязын кылып үндүрери дыка көвүдээр ужурлуг.

Нефть болбаазырадылгазы, хөй октанныг бензиннерни, дизельге ээлчеш күгүрлүг оттулар чүүлдү кылып үндүрери дыка көвүдээр. Ол бүгүнү нефть бүдүрүлгелерин чаартып, эде тургузуп база калбартып тургаш чедип алыр апаар. Беш чылда көрдүнген бүгү акша-хөреңгиниң 90 хире хуузун ындыг ажылдарга ажыглаар ужурлуг.

Техника-экономиктиг көргүзүг талазы-биле депшилгелиг аргага үндезилээш, нефтини болбаазырадырының болгаш продукцияны кылып үндүрериниң өзүлдезин чедип алыр. Ол дээрге, эң-не ишкир саваларны болгаш каттыштырган блоктарны ажыглаары-дыр. Оларның дузазы-биле херек кырында кандыг-даа шынарның нефтизин хереглээн шынарынга чедир болбаазырадып тургаш, моторларга ажыглаар бүгү хевирниң суук оттулар чүүлдерин ап болур аргалыг.

Мозырьның улуг хемчээлдиг, эң-не баштайгы каттышкан блогун туткаш, ажыглалга киирген бо утланышкынның дыка ажыктыын херек кырында бадыткаан. Ында ам ийиги ындыг блокту база кылып турар. Тус-тус блоктардан тургустунган — мурнундагы завод-биле деңнээрге, ындыг каттышкан блоктарны кылырынга акша-хөреңги чарыгдалы 24 хуу эвээжээр, дериг-херекселдер кылыр демирдес аймаа ийи чартык катап кызырлыр, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү ийи катап улгадыр. Ол ышкаш Чимкентиде, Павлодарда, Ачинскиде, Лисичанскиде болгаш өске-даа хоорайларда нефть арыглап, болбаазырадыр ындыг бүдүрүлгелерни тудуп турар.

Оңгу беш чылда чогум-на ындыг улганыышкынның кол барымдаалаар апаар. Чижээ, амгы үеде чыл санында-ла 12 миллион тонна бүдүрүкчүлүг нефть арыглап, болбаазырадырының каттышкан системазын чогаадып кылып турар.

Нефтини бүрүнү-биле, эң-не доллур арыглап, болбаазырадырының айтырыы бистиң адырның онза сагыш салып турар чүүлү болур. Бо хүннерде казып ап турар чиг-эттиң дыка хөйүн ам-даа мазут кылдыр ажыглап турар болгай. Ынчалза-даа мазут дээрге, чүгле оттулар чүүл эвес, харын база эң-не үнелиг өске-даа нефть продукциязын кылырынга чугула бүдүмел-дир. 1975 чылда турганы-биле деңнээрге, арыглап кылган бир тонна нефтиге онаажтыр нефть-химия продукциязын кылып үндүрери барык ийи катап көвүдээри ооң херечизи боор турар.

Нефть химиязының, тодаргайлаарга нефтиден кылып алыр эң чугула продуктуларның иштинден синтетиктиг каучуктар мурнундаагызы ышкаш эң чугула черни ээлээр. Оларны кылып үндүрери бүдүн-чартык катап көвүдээр. Хамыктың мурнунда Нижне-Камскиниң комбинадынга, ол ышкаш амгы үеде ажылдап турар өске-даа бүдүрүлге черлеринге ол продукцияның бүдүрүлгезиниң немелде өзүлдезин чедип алырын көрүп турар. Чижээ, Нижне-Камскиге ону кылып, үндүрери барык үш катап улгадыр ужурлуг.

Машина дугуйларын кылып үндүрерин улам көвүдедиринниң талазы-биле химия үлетпүрүнүң сорулгазы дыка улуг боор турар. Ажылдап турар бүдүрүлге черлерин, эң ылаңгыя Нижне-Камскиниң, Белорустуң болгаш Белоцерковскиниң дугуй заводтарын эде кылып, чаартып база калбартып тургаш, ол сорулганы күүседирип чедип алыр. КамАЗ-тың кылып үндүрер автомобильдеринге ажыглаар дыка быжыг дугуйларны хөйү-биле бүдүрүп үндүрүп эгелээр. Өске-даа машиналарның дугуйларының быжыы, үр эдилели 12—15 хуу немежир ужурлуг. Ол ышкаш 75-тен 180 тонна чедир чүък дажыглаар автосамосвалдарның улуг хемчээлдиг дугуйларын кылып эгелээрин база көрүп турар.

Оңгу беш чылда бо адырның мурнунда улуг болгаш нарын сорулгалар салдынган. Айыттынган чүүлдерниң иштинден дыка хөй ажылды бо чылын кылган турар ужурлуг. Бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун болгаш ажылдың шынарын бедидери дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кириишкен, нефть болбаазырадыкчылары болгаш нефтехимиктер-даа чыл планын хуусаадан эрте күүседир болгаш 150 миллион рубльдиң продукциязын пландан ажыр сайгарар деп быжыы-биле шиитпирлээн ажылдап турарлар.

Мелиорастаан гектарның ажыктыын бедидер

(Эгези 1-ги арында).

болгаш өске-даа эң чугула факторлар көдээ ажыл-агый продуктуларының бүгү хевирлерин бүдүрерин көвүдедиринге чогуур түңнелди берип шыдавас дээрзин ада-чурттуң база делегейниң практиказы бадыткаан. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин интенсификастаарының өске бүгү херекселдерин үре-түңнелдиг болгаш эң-не дээре ажыктыг кылдыр ажыглаарының ындыг үндезинин чогум-на мелиорация тургузуп турар.

Моон ужурунда мелиорация партияның тура-соруу-биле апаа агротехниктиг хемчег турганындан бүгү улустуң хереэ, ниити партияның, ниити күрүнениң аажок улуг ужур-дузалыг сорулгазы болу берген ол-дур. Ынчангаш ону амыдыралга мырыңай чаа ёзу-биле, мурнунда туруп көрбээн улуг хемчээлдерге боттандыра берген. **Эрткен он чылда мелиорация ажылдарының комплекзинге үндүрген капитал салыышкыннар ооң мурнундагы бүгү чеди беш чыл планнарын катай алганындан хөй болган.**

Бодунуң хемчээлиниң улуунуң, чаартылгаларының нарының талазы-биле мелиорация мурнунда бистиң чуртувуска-даа, делегей практиказынга-даа туруп көрбээн шак ындыг улуг хемчээлдиг апарган. Мурнунда колдуунда-ла тус-тус районнарга шиитпирлеп турган кезикчамдык мелиорация сорулгаларындан бистиң партиявыс, күрүневис бүгү-ле бойдус-климат зоналарынга, чижээ, кара хөрзүннүг эвес зона дээн ышкаш, шак ындыг бүдүн-бүдүн улуг девискээрлерге хөрзүннүң үнүш-дүжүткүрүн бедидер талазы-биле кончуг улуг хемчеглерни боттандырарынче шилчээн.

Шоолуг-ла эвес кыска хуусаа дургузунда ээлчеш эвес чүүлдер кылдынганын санал бергеннер онзалап демдеглеп турган. Хамыктың мурнунда суг ажыл-агый организацияларының күчүлүг тудуг индустриязын тургускан. Ол индустрия чүгле эптей салыр демир-бетонну бүдүрүп үндүрерин безин 1965 чылда 1,1 миллион кубометр турганындан 7 миллион кубометр чедир көвүдеткен. Оон аңгыда тудуг мелиорация техниказының парыгы үш катап, септелге бүдүрүлгелериниң күчүзү—дөрт катап өскен.

Тудугларны мелиоратор кадрлар-биле хандырарының сорулгазын-даа улуг хемчээлдии-биле шиитпирлеп турар апарган. Он чыл дургузунда оларны миллион хирени белеткеп үндүрген. Дээди болгаш ортумак-тускай эртемниг гидромелиоратор-специалистерни белеткээри дыка өскен. Ам ССРЭ-ниң Суг ажыл-агый министерствозунуң системазында 1,3 миллион ажыг кижи ажылдап турар.

Мелиораторларның эртем баазазын база-ла хандырган. Бойдустуң чаартыкчыларын эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннери-биле чепсеглээр ужурлуг төлевилел, эртем-шинчилел институттарын быжыглаан болгаш чаа черлерни тургускан. Ам чуртта гидротехниканың болгаш мелиорацияның айтырыгларын 77 эртем-шинчилел организациязы шиитпирлеп турар.

Черлерни мелиорастаарының сорулгаларын шиитпирлээрин комплекстиг кылдыр көөр чорук ажылдарның турун көрбээн бедик темпилерлиг, улуг хемчээлдиг болурун хандырган. Чижээ, сески беш чылда суггаттыг черлерниң шөлү чыл бүрүде-ле ортумаа-биле 360 муң гектар өзүп турган болза, тоску беш чылда—900 муң гектар ажып турар апарган. Ынчаарга сөөлгү ийи чылдың кайызында-даа миллион ажыг гектар немежип турган.

1966—1975 чылдарның дургузунда ниитизи-биле суггаттыг болгаш суун кевирген 14,7 миллион гектар черлерни ажыглалга киирген. Ам көдээ ажыл-агыйның мелиорастаан ажыглалдыг черлериниң шөлү 25 миллион гектар ажып турар. Оон аңгыда он чыл дургузунда 78 миллион гектар курғаг ховуларны болгаш бедик даг одарларын суглуг болдурган. 16 миллион гектар ажыг черге культура-техниктиг ажылдарны күүсеткен, 50 миллион гектар ажыг ажыглалдыг черлерге чугайны токкен.

Ол көрүзүглерниң хемчээлиниң улуу илдең болзажок, деңнелге кылырга оон-даа тодаргай болу бээр: **он чыл дургузунда черлерни мелиорастаар талазы-биле кылып чорутган ажылдар СЭКП ТК-ның май (1966 ч.) Пленумунуң мурнунда эрткен бүгү-ле чеди беш чыл планнарының дургузунда кылганындан ыракта хөй болуп турар.**

Суггарылга болгаш кевирилге системаларын тударының техниктиг деңнели ооң-биле кады бедээн.

Черлерни мелиорастаарындан алдынган түңнелди база-ла конференцияга ылавылап чугаалажып көрген. Кысказы үениң дургузунда мелиорация совет улуска хөй чүүлдү берген. Ылаңгыя хөвең ажыл-агыйынга чедип алдынган түңнелдер онза көскү болуп турар. СЭКП ТК-ның май (1966 ч.) Пленумунуң сөөлүнде үениң дургузунда хөвең чыылдазы бүдүн чартык катап өскен. Суг кончуг кызыы болган 1974 чылда безин чурттуң чер ажылының бүгү төөгүзүнүң дургузунда хөвең бүдүрүлгезиниң эң-не бедик деңнели чедип алдынган—8,4 миллион тонна хөвенни бүдүрген. Хөвенни бүдүрүп турар кол чурттарның аразында ол культураның дүжүттүүнүң талазы-биле ам биске деңнежир чурт чок: эрткен чылын гектар чер бүрүзү 27 центнер чиг хөвенни берген.

Рис шөлдеринде чаартылгалар-даа магалыг. Эртем-техниктиг депшилге ол үнелиг культураның тараазының бүдүрерин шапкынчыткан. Ам ристиң бүгү тарылгазының 75 хуузун сөөлгү он чылда тудуп тургускан рис системаларында чорудуп турар.

Бараанныг тараа бүдүрер районнарда мелиорация ажылдарын калбаа-биле чорудуп турар. Эш Л. И. Брежнев партияның май Пленумунга мынча деп онзалап демдеглээн: «Ам бис суггаттыг чер ажылының айтырыгларын чүгле хөвең ажыл-агыйының туружундан эвес, харын калбак черген-биле көөр ужурлуг бис. Чугаа болза, суггатты көдээ ажыл-агыйның кол сорулгаларының бирээзи—тараа бүдүрерин көвүдедиринге бараан болдурарының дугайында болуп турар». Эрткен он чылдың дургузунда чурттуң Европа кезээниң кандаачал зоназынга барык-ла 2,8 миллион гектарны суггарган. Чижээ, Поволжьеге суггаттыг черлер 1965 чылда 174 муң гектар турганындан 950 муң гектар чедир өскен. Ростов областының суггаттыг фондузу барык-ла 400 муң гектар болуп турар. Суггаттыг черлерни беш чүс ажыг ажыл-агыйлар ажыглап турар. Ол бүгү чүүлдер мелиорастаан черлерге тараа, чигир свекланы, хендир, картофель, фруктулар, виноград, шай чыылдазын көвүдедиринге идигни берген.

Оон аңгыда мелиорация мал ажылынга быжыг чем баазазын тургузарынга база идигни берип турар. Экижиткен черлерге мал чеми культураларының тарылга шөлү ийи ажыг катап өскен, а сиген, сенаж, сиген далганы база өске-даа чемнерни бүдүрери 11-ден 40 миллион тонна чемгеригле единицазы чедир көвүдээн.

Суггаттыг одарларны база сиген шөлдерин тургузарының талазы-биле улуг ажылдар чорутттунган. Бир эвес тоску беш чылдың эгезинде оларның шөлү 100 муң гектар турган болза, амгы үеде 1,5 миллион гектар ашкан.

Мелиорастаан черлерниң беримчези ниитизи-биле дыка өскен. Мелиорастаан черлер бүгү тарылга шөлүнүң 8 хире хуузун ээлевишаан, колхозтарның база күрүне ажыл-агыйларының чер ажылының бүгү нииты продукциязының барык-ла дөрттүң бир кезээн бөгүн берип турар.

Ол улуг-хуу оңгу беш чылда улам-на улуу-биле өзер ужурлуг. Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазы быжыкканы-биле черге-лештир ооң үре-түңнелдиин бедидериниң база бүгү-ле шынар көргүзүглерин экижидериниң сорулгазы бүрүн черген-биле тургустунуп турарын СЭКП-ниң XXV съездизи онзалап демдеглээн. Мелиорацияның онза ролю база катап бадыткаттынган, черлерни экижидериниң делгеренгей программазы тодараттынган.

Оңгу беш чылда черлерни мелиорастаарынга 41 миллиард хире рубльди үндүрүп берген турар. Суггаттыг болгаш суун кевирген дос миллион гектар ажыг черни ажыглалга киирерин баш удур көрген, одарларны суглуг болдурары үргүлчүлээр. Мелиорастаан черлерден алыр продукцияны көвүдедирин база-ла планнаан. Чижээ, тараа бүдүрерин беш чыл планының төнчүзүнге чедир ийи катап көвүдедир болгаш чылда 26-27 миллион тонна чедирер, ногааларны—18 миллион тонна чедирер. Хөвең бүдүрерин дос миллион тонна, ристи—2,8 миллион тонна чедир көвүдедир ужурлуг. Ниитизи-биле мелиорастаан черлерден чер ажылының нииты продукциязы ооң нииты хемчээлиниң барык-ла үштүң бир кезээ болур.

Ол сорулгаларны шиитпирлээри эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиннерин шиңгээдип алырын дүргеделдери-биле тудуш харылзаалыг. Амгы үениң дуглаглыг хоолай дамчыдылга четкилиг автоматчыттынган суггарылга системаларын тудуп тургузар болгаш калбарты алыр суг чаштырар машиналарны база установкаларны ажыглаар апаар.

Мелиорация ажылдарын комплекстиг чорутпушаан, экижиткен черлерни үре-түңнелдиг ажыглаарынга эргежок чугула объектилерни ажыл-агыйларга тудуп тургузар. Ону кылыры-биле колхозтарны болгаш совхозтарны техника-биле база янзы-бүрү материалдыг курлавырлар-биле хандырган турар, ол сорулгага ажыглаар капитал салыышкыннарын бир-ле дугаар үндүрүп бээр деп турар. Ол капитал салыышкыннарын мурнундагызы ышкаш, шуут-ла гектар барымдаалап эвес, а көдээ ажыл-агый продукциязының планнаттынган хемчээлдерин алырынга баш удур көрдүнгеп тодаргай онаалдаларны күүседирин барымдаалап тодарадыр.

Мелиорация талазы-биле онза чугула ажылды кылып чорударды негеттинип турар деп конференцияга демдеглээн. Мелиорацияның аажок улуг болдунар аргалары ыраңта-ла долузу-биле ажыглаттынмайн турары чажыт эвес. Чижээ, суггаттыг гектар ортумаа-биле чүгле 25,5 центнер тарааны берип турар. Ол дээрге оон ап болур дүжүттүң чүгле чартыы-дыр. Ындыг болганда, мелиорастаан черлерни көдээ ажыл-агыйга ажыглаарын ээ болур ёзу-биле организастаары ам бирги чергениң ужур-дузалыг болу берген. Ол дээш харысалга чер ажылдыгларга-даа, ол ышкаш мелиораторларга-даа бир дөмей онаажып турар.

Чаа беш чылдың баштайгы айларындан эгелээш чүгле мелиорацияның масштабтарын калбартыр, ажылдарның шынарын экижидер эвес, харын черлерни чаартканындан алыр түңнел продукция дээш чайгылыш чок, быжыг-турушту демисежири эргежок чугула. **Тодаргайлаарга: бедик үнүш-дүжүткүр шөлдерниң гектар бүрүзүнүң беримчези өскен, мелиорацияга салган рубль бүрүзү улам-на хөй тарааны, хөвенни, ногааларны, мал чемнерин, хөй эъттп, сүттү берген турар ужурлуг.**

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин күүсединри-биле, тарааның база көдээ ажыл-агыйның өске-даа продукциязының бедик сайзыраңгай болгаш турум бүдүрүлгезин чуртка тургузары дээш чер ажылдыглар, мелиораторлар бүгү күштерин салыр дээрзин конференцияның киржикчилери партияга болгаш чазакка шынзыткан.

СЭКП Төп Комитединге, эш Л. И. Брежневке байырлыг чагааны, конференцияның киржикчилери сорук кириишкин-биле хүлээп алган.

К. БЕЛОВ,
А. ФИЛАТОВ,
А. ШАПОВАЛОВ,
СЭТА-ның корр.

Сааремаа Эстонияның ортулуктарының эң улуу болур, ону дөртен чыл мурнунда «перспектива чок» ортулук деп адап турган.

Ам ында күрүнеге чылдың-на чүс-чүс тонна сүттү болгаш эътти, тарааның бедик дүжүттерин берип турар тараа болгаш мал ажыл-агыйлыг, эки механизастаттынган ажыл-агыйлар бар.

Сааремаага чээрби беш чыл мурнунда Сакла суурнуң чурттакчыларын каттыштырган Эстонияга эң баштайгы коллективтиг ажыл-агыйны организастап тургускан. Ам ол колхозта чеди чүс ажыг кижи бар, а ооң чери он ийи муң гектар боор турар.

Ю. ВЕНДЕЛИННИҢ фотозу. ПМА.

Кичээнгейни—солун дуржулгаже

ЧАҢГЫС ААЙ ФРОНТ-БИЛЕ

1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннарында «культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылының деңнелин бедидер» деп чугулалап айыткан.

Молдав ССР-ниң Мичурин аттыг колхозунуң клуб эргелекчилериниң, библиотекарьларының болгаш киномеханиктериниң ажыл неделязы хүн санында-ла колхоз даргазының кабинединге планёркадан эгелээр кылдыр чаңчылчаан. Ажыл-агыйның бригадирлери болгаш звеночулары, фермалар эргелекчилери болгаш специалистер көдээниң культура ажылдакчылары-биле кады неделя дургузунда культура чырыдыышкын ажылының планнарын төлевилеп алыр. Ол дээрге айтырыглар болгаш харыылар кежээлери, көдээ ажыл-агый литературазының допчулалдарын кылыры болгаш делгеп көргүзери, эртем талазы-биле нептеренгей солун фильмнерни көргүзери болгаш өске-даа хөй янзы хемчеглер-дир.

... Забричаны суурнуң свекла бригадазының участогунга дүштеки чапсар үезинде көдээ ажыл-агый билиглериниң кожуп чоруур лекторийи чедип келген. Колхозтуң агрономнары чигир свёклазын ажаап өстүрериниң дугайында лекцияларны номчаан, библиотекарьлар көдээ ажыл-агый литературазының чаа чүүлдериниң допчулалдарын кылган, киномеханиктер ажыл-агыйның эң дээре ажылдыг хову звенозунуң мурнакчы дуржулгазының дугайында чуруктар-биле кааcтаан өңнүг солунну көргүскен. Колхозчуларга оларнын-биле чаржып турар коллективте ажыл-херектерниң дугайын дыңнаткан.

Ажыл-агыйның девискээринде көдээниң бүгү культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчыларын каттыштырган чаа бригада ынчалдыр ажылдап турар.

— Бүгү-ле культура-массалыг ажылды харыылаар тускай бөлүктү тургузар дугайында бодал СЭКП-ниң XXV съездизиниң бүдүүзүнде социалистиг чарыштың кидин калбарып турарының үезинде төрүттүнүп келген чүве —деп, Единцы район Совединиң күүскомунуң культура килдизиниң эргелекчизи В. Бурденюк СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

— Клубтарның болгаш библиотекаларның мурнунда башкаланчак турган коллективтерниң күжениишкиннерин каттыштырарын. Оларның ажылын көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң сорулгаларынга чоокшуладырын күзээп бис. Ындыг бригадалар чөвүлелинге колхозтуң болгаш көдээ Советтер күүскомнарының даргаларын, партия эге организацияларының секретарьларын, специалистерни киирген. Ол чөвүлел колхозчуларның политиктиг, аажы-чаң болгаш күш-ажылчы кижизидилгезиниң талазы-биле бүгү хемчеглерни боттандырып чорудуп турар.

Көдээ интеллигенцияның күжениишкиннерин каттыштырганы үре-түңнелдиг болган. Забричаның Культура бажыңынга болгаш Алексеевск клувунга шииге хандыкшылдыгларның коллективтерин тургускан, библиотекалар салбырлары көстүп келген, көдээ ажыл-агый болгаш музыка билиглериниң лекторийлерин, сонуургал лайы-биле «Төрээн черивис», «Патриот» деп база ниитилел-политиктиг билиглер клубтарын организастаан.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин пропагандалавышаан, культура-чырыдыышкын ажылдакчылары бригадаларга болгаш фермаларга «Дайынчы хуудустарны», хана болгаш радио-солуннарны үндүрүп, номчулга конференцияларын эрттирип, мурнакчы дуржулганың бүлүннарын тургузуп турар.

Мичурин аттыг колхозтуң үлегерин ёзугаар культура-чырыдыышкын ажылдакчыларының бригадаларын Единцы районнуң бүгү ажыл-агыйларында тургускан. Колхозчуларның ортузунга культура-массалыг ажылды эң дээре организастаары дээш социалистиг чарыш калбарган.

Т. ПЛЕШКО,
СЭТА-ның корр.

КҮЗЕНЧИГ ААЛЧЫ

Ырак-узак коданнарда ажылдап, чурттап чоруур кадарчыларның болгаш малчыннарның хереглел барааннарынга хүн бүрүнүң негеделдерин өй-шаанда хандырар чорукка районнарның хереглел кооперацияларында ажылдап турар хөй санныг автолавкалар улуг рольду ойнап турар. Бо талазы-биле Улуг-Хем районнуң хереглекчилер ниитилелинде ажылдап турар автолавка чолаачы-садыгжызы Бугоян Ажиевич Ховалыгның ажылы өскелерге үлегерлиг. Бугоян Ховалыг хып дээн аныяк ажыл-иичи кижи.

Б. Ховалыг төрээн чери—Чөөн-Хемчикке 1969 чылда автомашина башкарып эгелээн, а 1971 чылда ол садыг-кооператив училищезин чедиишкинниг доозкан. Ол-ла чылын Чөөн-Хемчик районнуң малчыннарын кезип, автолавказы-биле бирги чергениң чугула бараанарын чонга чедирип чоруп турган. Аныяк чолаачы-садыгжы чоорту арга-дуржулганы өөренип, шиңгээдип ап, чонга бараан болуп ажылдаарының культуразын экижиткен.

1972 чылда Улуг-Хемниң хереглекчилер ниитилелинге чолаачы-садыгжы чугула херек апаарга, Чөөн-Хемчик болгаш Улуг-Хем районнарының баштаар черлериниң дугуржулгазы-биле Улуг-Хем райпозунче ол чалаттырган. Б. Ховалыг Шагаан-Арыг хоорайга чедип келгеш, райпонуң автогаражының эргелекчизинге ажылдап, а удатпаанда бодунуң хандыкшылдыг ажылы — чолаачылавышаан, садыглап ажылдаарынче кирген. Ол машинаның тургузуун эки билир, бедик мергежилдиг чолаачы.

Шынарның оңгу беш чылының баштайгызының бирги кварталында Улуг-Хем районнуң хереглекчилер ниитилелиниң чолаачы-садыгжыларының аразында калбарган социалистиг чарышка Бугоян Ховалыг тиилекчи деп санаттырган. Ооң автолавказының барып турары малчыннарның аалдары хөй болгаш аразы ырак черлерде. Биче-Баян-Кол, Сенек, Улуг-Арт, Барык, Салдам, Кара-Булуң, Чээнек, Куу-Даг дээн ышкаш черлерде хөй санныг малчыннарның бригадалары, коданнары туруп турар. Ол график ёзугаар малчыннарже үнүп турар. Малчыннар Бугоян Ховалыгның автолавказын четтикпейн манап күзенчиг аалчызы кылдыр хүлээп алырлар. Ол көдээ чонунуң чагыгларын күзелдии-биле хүлээп алгаш, дараазында кээрде ыяап-ла күүседир чаңчылдыг. Ооң ындыг шынчы чоруу дээш малчыннар дыка хүндүлээр.

Ховалыг бодунга быжыглаан машиназын кезээде орукка чоруурунга белен тургузар чаңчылдыг, техникага ынак. Ол ышкаш материал-харыысалгалыг ажылынга эң харыысалгалыг. Бо ажылдап келген үезинде өре-самчыгдал болдурун көрбээн. Дуржулгалыг чолаачы-садыгжы бо чылдың эрткен айларының бараан саарылгазының планын 103,7 хуу күүсеткен. Пландан дашкаар 0,5 муң рубльдиң бараанын чонга саарган.

Ол ам оңгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседир дээш шудургу ажылдап турар.

К. САТ.

УЛУС ЧОНГА АЯН ТУТКАН УРАН ЫРЛАР

Фестивальдың ийиги хүнү. Ногаан театрның хөлбегер көк көжегезин бир дугаарында Эрзин районнуң уран чүүл коллективи бот-тывынгыр композитор Б. Дүпчүрнүң «Партияга маңнайлаткан» деп ыры-биле ажытканнар. Көрүкчүлер чүнүң-даа мурнунда бот-тывынгыр артистерниң кеткен хептериниң онза ылгалдыын эскергеннер: тыва национал тоннарны, бөрттерни, идиктерни янзы-бүрү угулзалар-биле каастап турган чогаадыкчы ёзу-биле кылганы дыка чараш. Ол ышкаш сцененың артыкы ханазында аскан каасталга чурук база программаның кол угланыышкынынга — Төрээн чурт, партия, тургузукчу күш-ажылды алдаржыткан ырлар, танцылар, шүлүктерниң нийти идеязынга дүгжүп турар.

«Коммунизмче орук» колхозтуң төвү Нарын суурда бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлгүмнеринде хөй кижи хаара туттунган. Ында нийти ыр бөлгүмүнге доктаамал киржип келген механизаторлар болгаш кодээ ажыл-агый специалистериниң каттышкан ансамбли чүгле суурда эвес, харын районда билдингир апарган. Ооң фестивальга эккелген белээ — Г. Базырның «Хойжу сугга баръксаар мен», К. Ооржактың «Бир-ле кыстың дугайында» (квартеттиң күүселдези-биле) деп ырларын көрүкчүлер бедик-биле үнелээн. Ол ышкаш А. Чыргал-оолдуң «Ой аъдым» деп ырын нийти ыр бөлүүнүң күүсеткени эки болган. Ийи-чаңгыстың көргүзүглеринден аныяк малчын М. Чүдекпенниң сыгыртырын, тыва улустуң «Одарладып семиртипли» деп ырын национал хөгжүм херекселдериниң үделгези-биле А. Лодуннуң ырлааныын, Б. Данзын-оолдуң бодунуң чогааткан «Өскен хемим» деп шүлүүн номчааныын залда олурганнар диңмиттиг адыш часкап уткаан.

Бо бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң хомусчуларының, сыгыт, хөөмей-биле аян тудукчуларының багай эвес ойнааныын айтып тура, ССРЭ-ниң ИХМ ажылдакчыларының бот-тывынгыр уран чүүлүнүң Бүгү-эвилел көрүлдезиниң лауреады, республика фестивальдарының каш дакпыр киржикчизи Сенди-Сүрүң Санчыевич Моңгуштуң маңаа киирген улуг үлүг-хуузун демдеглезе артык эвес боор.

Эрзинчилерниң көргүскен концертиниң эң солун кезээ — танцылар болган. Ылаңгыя бот-тывынгыр уран чүүлдүң хоочун болгаш идепкейлиг киржикчизи Н. Б. Тыртык-Караның Р. Соян-биле кады тургусканы «Чыжыргана», «Балалайка ойнакчылары», «Тыва шай» деп танцылары утка-шынар, күүселде болгаш каасталгазының-даа талазы-биле онза көрүштүг болган. Ол ышкаш бөлүк киржикчилерниң күүсеткени «Ээлдек шыңгыраашкын» биле торгут танцы база көрүкчүлерниң үнелелин алган.

Сценада Өвүр районнуң бот-тывынгыр артистери. Бо коллективтиң көрүлдеге база эки белеткенгенин программаны ажыткан нийти ыр бөлүүнүң «Ленин дугайында ырны» күүсеткени көргүскен.

Өвүрнүң чону тыва национал хөгжүм херекселдерин камныы-биле эдилеп, сайзырадып келгенин база оларга ойнаарының аргаларын кончуг эки өөренип алганын игил, чадаган, лимби, хомус дээш өске-даа херекселдерге ойнааннарның (ансамбльдиң) дыңнаксаңчыг аялгалары бадыткаан. Ол ансамбль элээн каш ырлар, танцыларны база үдээн.

«Торгалыг» совхозта Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы сыгытчы Санчы Кызыл-оол ажылдап, чурттап турар. Ол Чозаның мурнакчы хойжу бригадазының аныяк малчыннары-биле быжыг харылзааны тудуп, оларның чамдыктарын сыгыртыр, хөөмейлээриниң уран аргаларынга өөредип турар. Ногаан театрның залын долдур чыылганнарга боттарының сыгыт-хөөмейин бараалгатканнарның аразында ооң өөреникчилери база бар болган.

Кандыг-даа концертке уран номчулга бир кол черни ээлээр болгай. Ынчангаш М. Доржунуң, Э. Моңгуштуң, Ч. Ооржактың элээн каш шүлүктерин эки номчааныын көрүкчүлер адыш часкап уткаан.

ИХМ ажылдакчыларының бот-тывынгыр уран чүүлүнүң Бүгү-эвилел көрүлдезиниң лауреады Т. Сат «Бай-ла Хемчиимни» уянгылыг кылдыр ырлап бадырыптарга, залда олурганнар кезек када шыпшың барган.

Бот-тывынгыр артистерниң «Кадарчылар» деп танцыны, «Паркка ужуражылга» деп баштак көргүзүгну күүсеткенин, С. Кызыл-оолдуң «Доруг-Дайым», тыва улустуң «Тооруктуг долгай таңдым» деп ырларын ырлааныын чон сонуурган.

«Төрээн партияывыс, дыңна!» — профтехөөредилге черлериниң ыры болгаш танцы ансамблиниң көргүскен концертиниң нийти угланыышкыны ындыг болган. Концерттиң көргүзүг бүрүзүн сценадан чарлап турбайн, тыва шүлүкчүлерниң Төрээн чурт, партия, ажыл-ишчи совет кижини алгап йөрээн шүлүктери-биле эгелеп турар кылдыр тургусканы чедимчелиг дээрзин көрүкчүлер үнелээн.

Аныяк бот-тывынгыр артистерниң танцы, ыр бөлүктериниң күүселдези-биле «Чайлагга», «Күш-ажылчы чалыы назын» деп танцыларны, А. Чыргал-оолдуң «Партияга алдар» база Р. Кенденбильдиң «Аъдым» деп ырларын чыылганнар хөлчок сонуурган.

База бир демдеглексенчиг чүве болза, бот-тывынгыр артистерниң хевиниң эки каасталгалыг болганы.

Концерттерниң чамдык киржикчилериниң күүселдезинде болгаш идик-хеп, музыкалыг каасталгазында-даа чедир кылдынмаан чүүлдер ам-даа бар.

Көдээниң бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдези эрткенден бээр ындыг-ла үр болбаан. Бо аразында бистиң республикада база бир чаа район тургустуна берген. Чаа район, чаа коллектив, чаа кижилер. Оларның оюн-тоглаазы кандыг болур ирги дээн чугаалар концерт эгелээр мурнунда дыңналып көрүкчүлер көжегениң ажыттынарын четтикпейн манап турганнар.

«Коммунистиг бригадаларның марыжы» сценадан дыңналып келген. Нийти ыр бөлүү Л. Чадамбаның сөзүнге А. Чыргал-оолдуң «Ленин — партия» болгаш Колмановскийниң «Төрээн чуртка гимн» деп ырларын бедик көдүрлүүшкүннүг ырлаан. Мооң-биле «Ада-төрээн чуртувусту ажыл, ырга алдаржыдаал» деп литература-музыкалыг композиция эгелээн. Кызыл районнуң культура одагларының бот-тывынгыр коллективтери удаа-дараа сценаже үнүп, ыр-шоорун, танцы-самын чонга бараалгадып турлар. Коллектив ёзулуг-ла интернационалчы. Бот-тывынгыр артистерниң аразында мооң мурнунда көрүлделерге-ле хөй удаа киржип чораан аттар база мында бар. Тыва ырлар күүседикчизи Шулуу Опал, ыраажы Анатолий Кимлык дээш өскелер-даа. Оларның ырларын көрүкчүлер сеткил ханыышкын-биле хүлээп алганнар.

Районнуң «Мир» Культура бажыңының Наталья Ятина, Мария Лопсан, Марина Кочерова составтыг триозу шүлүкчү Светлана Козлованың сөзүнге Солаан Базыр-оолдуң «Хадың» деп ырызын кончуг эки күүсеткенин жюри-даа, көрүкчүлер-даа мактаан. Ол-ла Культура бажыңының дөрт кижи составтыг ыраажылар бөлүүнүң Пожлаковтуң «Тураскаал» деп ырын күүсеткенин зал таалал-биле хүлээп алган.

Кайы-даа коллективтиң концерт программазында сыгыт, хөөмей, каргыраа күүселделер элбек кирип турар. Жюриниң үнелээшкинин ёзугаар, ол ышкаш көрүкчүлерниң номерлерни хүлээп ап турарындан алырга деңнел бир дески эвес. Мооң мурнунда көрүлделерге болаарга тыва уран чүүлдүң бо онзагай хевиринче бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери сагыш салып турар апарган дээрзи билдингир. Хомуска күүселделерге хамаарыштыр база ону чугаалап болур. Эки ойнап турарлар база хөй болбайн аап. Кызыл районда «Тере-Хөл» колхозтуң механизатору Мунзук Спириннин сыгыды онзагай боор, жюри комиссиязынга эки деп мактаткан.

Бо талазы-биле санал чүл дээрге, уран чүүл удуртукчулары бот-тывынгыр артистерни бо онзагай жанрга номерлериниң музыка каасталгазы, чамдык таварылгада микрофонну-даа ажыглаарын бирги чергениң айтырыы деп санаар болза эки.

«Дунай ындында запорожчу» деп операдан Одарка биле Карасьтың дуэдин «Мир» Культура бажыңының методизи Людмила Носова биле кодээ Совет даргазы Никифор Кононенко олар бедик деңнелге күүсеткен. Мындыг жанрны концерт программазынга практикалап болур деп чүве база билдингир-дир.

Улусчу чогаадылга фестивалының концерттерин көрүп олурарга нийтизи-биле хорлар күүселдези бурунгаар делгем базымнарны кылганы тодаргай. Ол чүл дээрге ыры талазы-биле культура бедип олурар, чер-черде ону удуртур мергежилдиг кадрлар бар апарган. Ылаңгыя Кызылдың уран чүүл училищезиниң доозукчулары, музыка школаларының башкылары улуг ажылды чорудуп турары тодаргай. Тараалаң Таңдының коллективиниң «Күш-ажылдың кижилеринге алдар», «Тываның чери» деп ырларынга хамаарыштыр база ынчаар чугаалап болур.

Таңдыжыларның концерт программазында аңгы-аңгы жанрлар кирип турар: ыр, уран арга-биле сыгырары, улустуң ырлары, уран номчулга, ыры ансамбльдери, инструменталдыг ансамбль. Мооң мурнунда таңдыжылар массалыг танцылар-биле мактады бээр турганын база утпаан бис. Бо удаада ындыг чугаа чорбайн турар. Үстүнде сапааныывыс көргүзүглерниң күүселдези деп дески эвес. Белеткел чогуур деңнелге четпейн баргылаан номерлер база көстүп кээп турган. Ынчалза-даа Вячеслав Бороденковтуң «Мөңге час» деп аккордеонга ырлавышаан күүселдези, ийи, үш кижи составтыг ыраажыларның ырлары жюриниң макталын чедип алган. Валерий Тутатчиковтуң шүлүктери солуннарга парлаттынып тургулаан. Ол бо фестивальга «Тыва херээжен кижи» деп шүлүүн бараалгаткан. Таңдыда күрүнениң Дурукулга станциязының ажылчыны Григорий Оюннуң уран арга-биле сыгырарын чаа чүүл деп санап болур.

Кобальтылыг Хову-Аксының концерти фестивальдың ийиги хүнүнүң эң сөөлгүзү ол. Кайсын Кулиевтиң «Партияга» деп шүлүү-биле концерт эгелээн. Тываның өңнүг металлургиязының баштайгызы «Тыва кобальт» комбинаттың хөй националдыг ажылчын аңгызының төлээлекчилери, бот-тывынгыр артистер мында аалдап келген. Концертте кирип турар номерлер, ооң күүседикчилери-даа интернационалчы. Инструменталдыг ансамбль «Эдельвейс» болгаш «Херел» ансамбль, нийти ыр, ооң херээженнер бөлүү, херээженнерниң ыры ансамбли көрүкчүлерниң кичээнгейин хаара тудуп, мактаткан.

Нийти концерттиң музыка каасталгазын, шүлүк номчулгазы-биле үделгени багай эвес таарыштырган. Сцена каасталгазы эки. Сыгыт аймаа база программада бар. Күзел чүл дээрге массалыг танцыларга ажылчыннарны хөйнү хаара туткан болза шынап-ла эки болур ийик. Мооң соңгаар көрүлделерге ону өөренип көөрү чугула.

Фестивальдың эң сөөлгү хүнүнүң концерттериниң дугайын, ол ышкаш түңнелдерни солуннуң дараазында номериндең номчуур силер, эргим номчукчулар.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.
Б. ДИРЧИН.

ЧУРУКТАРДА: Эрзин районнуң бот-тывынгыр артистериниң «Тыва шай» деп көргүзүү; Өвүрнүң ыраажызы Татьяна Сат ырлап тур; Хову-Аксы суурнуң херээженнериниң ыры ансамбли.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Телевидение

МАЙ 30-ДЕ

МОСКВАДАН

8.30—«Литература чогаалдарын экранчыдары». «Маң.» Уран-чечен фильм. 2-ги серия.
10.05—Концерт.
10.30—Мультфильмнер программазы.
11.00—Медээлер.
11.10—«Бөгүн — Химиктиң хүнү». ССРЭ-ниң нефть болбаазырадыр болгаш нефть үлетпүрүнүң министри В. С. Федоров дамчыдылгада киржип турар.
11.25—Химия үлетпүрүнүң ажылдакчыларынга музыкалыг программа.
12.00—«Совет Эвилелинге бараан боол тур мен!».
13.00—Экранда — Ч. Чаплинниң киржилгези-биле кинолар.
13.50—14.00—Чапсар.
14.00—Үстүкү класстыларга дамчыдылга.
15.00—Музыкалыг киоск.
15.30—«Делегей панорамазы».
16.00—«Кино аян-чоруктарының клуву».
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Ромэн театрда». Фильм-концерт.
18.10—«Маң». Уран-чечен фильм. 2-ги серия.
19.50—20.00—Чапсар.
20.00—Медээлер.
20.15—«Бөгүн — Химиктиң хүнү».
20.30—Химия үлетпүрүнүң ажылдакчыларынга музыкалыг программа.
21.05—«Көдээ дугайында».
22.05—«Улуг симфония оркестриниң шагы».
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

МАЙ 31-ДЕ

МОСКВАДАН

11.00—Медээлер.
11.10—Уруглларга фильм: «Аладдинниң хуулгаазын лампазы». Уран-чечен фильм.
12.30—«Москваның улуг регатазы». Сугга хеме эжер талазы-биле делегей маргылдаазы.
13.00—«Кино аян-чоруктарының клуву».
14.00—«Социалистиг чарыш дневниги». Дамчыдылгага Украинаның Коммунистиг партиязының Херсон обкомунуң бирги секретары И. А. Мозговая киржир.
14.45—«Литературлуг беседа». Ону шүлүкчү М. Сурков кылыр.
15.40—М. Кажлаев «Романтиктиг сонатиналар».
15.55—«Шыдажып ажып эрт». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Бодун тиилээр». Телефильм.
17.55—Телемедээлер.
18.05—«Челээш». Дамчыдылга.
18.35—«Үе-шак билдиртпейн эртип-ле турар». Документалдыг фильм.
18.45—«Адрес: Кызыл телестудия». Дамчыдылга.
19.15—«Садтың арыг чаагайы». Документалдыг фильм.
19.25—Телемедээлер.
19.40—«Телечараа-чечек». Сатиралыг журнал.
19.55—Чарлалдар.
20.00—Телефильм.
20.10—«Улусчу чогаадылганың байырлалы». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

21.00—«Шыдажып ажып эрт». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы.
22.05—Улустуң хөгжүм херекселдериниң оркестри.
22.40—Сугже шураар талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. Минскиден дамчыдылга.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

Улусчу чогаадылганың бирги Бүгү-эвилел фестивалының ийиги ээлчээниң

ТҮҢНЕЛ КОНЦЕРТИ

бөгүн 14 болгаш 18 шактарда парктың Ногаан театрынга болур. Билеттерни паркта садып турар.

КИНО

МАЙ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Арганың ааткыыштары» 9.40, 11.00, «Зита биле Гита» (2 серийлыг) 12.20, 15.10, 18.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Пиноккионуң ужуралдары» (2 серийлыг) 9.40, 12.05, «Шагда ол чайып» 14.30, 16.05, «Ынакшылдың чалбыраажы» (2 серийлыг) 17.40, 20.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Оолду капитан дижир» 11.20, 13.10, «Үе-шак чок тур» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночыынды 11.20, «Корвалапның чүрээ» 13.10, «11 идегел» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЛЕТНИЙ»: Киночыынды 11.00, «Канчап барганың ол?» 12.40, 14.20 «Резидентиниң салымы» (2 серийлыг) 16.00, 19.00 шактарда.

МАЙ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хүлээп алырынче базым» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.00, 10.15, «Мооң соңгаар ыгланмас мен» 11.30, 15.40, 17.00, «Зита биле Гита» (2 серийлыг) 12.55, 18.25, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Пиноккионуң ужуралдары» (2 серийлыг) 15.00, «Тамчыктыг амыдырал-чуртталга» 17.50, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чайгы дүштер» 14.30, 18.00 «Бодуң адың бодап көрем» 16.00, 20.00 шактарда.

делегей бо хүннерде

НАЙЫРАЛДЫҢ ЁЗУЗУНГА

ЛУАНДА. (СЭТА-ның корреспондентизи). Анголаның хөй-нийтизи Ангола Улус Республиканың Премьер-Министри Лопу ду Насиментунуң ССРЭ-де аян-чорук кылып турарын улуг сонуургал-биле хайгаарап турар. Совет Эвилели Анголаның эң-не шынчы өңнүү деп чүвени республиканың ажылчыннары билир. Ол дугайын бис ангола улустуң даштыкы интервентилерге болгаш ФНЛА база УНИТА-ның дээрбечи бөлүктеринден ескерликчилерге удур чепсектиг демиселиниң үезинде база катап бүзүреп көрген бис. Лопу ду Насиментунуң аян-чоруу бистиң найыралывысты улам-на быжыглар дээрзинге бүзүрээр бис деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседа үезинде найысылалдың портунуң чүдүрүкчүзү Антонну Санту медеглээн.

Премьер-Министр Лопу ду Насиментуга баштаткан ангола делегацияның улуг Лениниң чуртунче аян-чоруу бистиң чурттарывыстың болгаш улустарывыстың аразында кады ажылдажылганы, найыралды болгаш акы-дуңмалышкы чорукту улам быжыглаарынга бараан болур деп, СЭТА-ның корреспондентилеринге Лубанго можунуң политкомиссары, АУР-нуң Революстуг чөвүлелиниң кежигүнү Эмилиу Брас чугаалаан.

Силерниң чуртуңарга бистиң делегациявыска улуг кичээнгейни көргүскенин болдаарга, биске кончуг өөрүнчүг-дүр деп, Э. Брас онзалап демдеглээн. «Лопу ду Насименту-биле ужуражылгага бистиң херектеривистиң болгаш айтырыгларывыстың дугайын чүректиң ханызындан болгаш чылыы-биле Л. И. Брежневтиң чугаалааны бистиң сагыш-сеткиливисти онзазы-биле хайныктырган. Бистиң чурттарывыстың болгаш улустарывыстың аразында тургустунган эп-сеткил каттыштырылгазы биске үнелиг. Ак сеткилдиг дузаламчы болгаш деткимче дээш СЭКП-ге, совет чазакка болгаш совет улуска бис ханызы-биле өөрүп четтирдивис».

Аян-чорукче улуг кичээнгейни АУР-нуң парлалгазы, радиозу болгаш телевидениези үндүрүп турар. Чижээлээрге, «Диариу ди Луанда» деп солун чугаалажыышкынның үезинде СЭКП биле МПЛА-ның аразында янзы-бүрү харылзааларны бүгү хемчеглер-биле быжыглаарынга, Совет Эвилели биле Ангола Улус Республиканың ийи чурттарның улустарының аразында найыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзааларын улам ыңай хөгжүдеринче ийи таланың чүткүлүн илереткен деп демдеглээн.

В. КУДРЯВЦЕВ,
Н. СЕМЕНОВ.

БУРУУ ШАПКАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Эжелеттирген араб девискээрлерде Израильдиң чорудуп турары өлүрүкчү болгаш каржы-дошкун истеп сүрүүшкүннүң политиказын КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң доозулган санал-онал солчулгазының үезинде шыңгыызы-биле буруу шапкан. Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң кежигүннериниң хөй кезии, ооң ажылынга киржикчи-биле чалаттырган Палестинаны хостаарының организациязының болгаш элээн каш араб база каттышпаан чурттарның төлээлекчилери Израильдиң эжелекчи эрге-чагыргаларының ужур-дүрүм чок үүлгедиглерин чүгле шиитпирлии-биле буруу шаапкан эвес, харын араб чурттарга удур Израильдиң агрессиязын соксадырын негээннер.

Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хүлээлгези болза араб девискээрлерде израиль агрессорларның эжелээшкинин соксадыры болгаш Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыңны тургузары болур деп, Чөвүлелге санал-онал солчулгазының түңнелин үндүрүп тура, КНО-нуң чанында Иорданияның доктаамал төлээлекчизи А. Х. Шараф онзалап демдеглээн.

Араб девискээрлерни Израильдиң эжелеп турарын үргүлчүлээри болгаш Тель-Авивтиң Палестинаның араб улузунуң бот-башкартынарынга болгаш хамааржылпас чорукка чардынмас эргезин хүлээп көрбейн турары Чоокку Чөөн чүкке дүшкүүрлүг байдалды улам-на күштелдиреринге чедирер деп, ПХО-нуң КНО-да хайгааракчызы З. Л. Терази медеглээн. Ынчалза-даа Палестинаның улузу национал хосталга дээш демиселин үргүлчүлээринге шуут шиитпирлиг деп, ол демдеглээн.

Шимчээшкинниң чугула сорулгалары

ГАВАНА. (СЭТА-ның корреспондентизи). Тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу, чурттарның аразынга деңэргелиг болгаш бот-боттарынга ажыктыг кады ажылдажылганы хөгжүдери, империалистиг, колониалдыг болгаш кеш-сөөк ылгаар дарлалды чок кылыры — ол болза Чер кырында дептшилгелиг бүгү күштерниң мурнунда туруп турар эң чугула сорулгалар болур деп, СЭТА-ның корреспондентизинге интервьюзунга Тайбыңның бүгү делегей чөвүлелиниң чиңгиие секретары Ромеш Чандра медеглээн. Апартеидке болгаш расалыг дарлалга удур демиселге тураскааткан Гаванада боол турар бүгү делегей семинарында ол киржип турар. Ол сорулгаларны шиитпирлээринге амгы үениң делегей харылзааларының чугула фактору болу берген каттышпазының шимчээшкини улуг рольду ойнаар ужурлуг деп, Чандра демдеглээн.

Кайы-даа блокка каттышпаан чурттарның шимчээшкининге бууураашкынны болдурар сорулга-биле империализмниң күштери болгаш оларның дузалакчылары янзы-бүрү хоп-мегени, күткүүшкүннү болгаш кыжанылгарны кылып турар деп, ТБЧ-ның чиңгиие секретары демдеглээн. Ол маневрлар амгы үеде, кайа-даа каттышпаан чурттарның күрүне болгаш чазак баштыңчыларының Коломбога болур 5-ки конференциязының бүдүүзүнде онза идепкейжээн.

Ооң-биле холбаштыр Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске күрүнелериниң идепкейлии-биле болгаш чайгылыш чогу-биле чорудуп турары тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказы бүрүнү-биле болгаш долузу-биле каттышпазының шимчээшкининиң эрге-ажыктарынга база сорулгаларынга дүгжүп турарын онзалап демдеглексей-дир мен. ССРЭ империалистиг дарлалга удур, хосталга болгаш хамааржылпас чорук дээш, социал дептшилге дээш демисежип турар бүгү чурттарның болгаш улустарның шынчы өңнүү боол чораан болгаш ындыг боол арткан деп, Ромеш Чандра медеглээн.

Ооң эң-не бүзүреңдиг бадыткалы болза, СЭКП-ниң XXV съездизинге идип үндүрген тайбың болгаш улустар аразынга кады ажылдажылга дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамааржылпас чоруу дээш улам ыңай демисежиринин программазы болур.

СЭКП-ниң XXIV съездизинге идип үндүрген болгаш СЭКП-ниң XXV съездизинге улам ыңай хөгжүлдени алган Тайбың программазын ажылдап кылырынга болгаш боттандырарынга СЭКП ТК-ның Чиңгиие секретары Л. И. Брежневтиң бодунуң киирген улуг үлүүн демдеглээш, тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун камгалаар дээш Л. И. Брежневтиң могаг чок ажыл-чорудулгазы бистиң үевисте тайбың дээш шылгараңгай демиселчиниң алдарын аңаа чаалап берген. СЭКП ТК-ның Чиңгиие секретарының ачы-хавыязын бүгү-нийтиниң хүлээп көргениниң илерели болза, ону Ф. Жолио-Кюри аттыг «Тайбыңның алдын медалы-биле» — тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң дээди шаңналы-биле шаңнааны болур деп, Ромеш Чандра онзалап демдеглээн.

О. КОЛЕСНИКОВ.

Редакцияның адрези: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, карысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузут килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17151 ЧАГЫГ № 1346.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00160.